

Alte Drucke

**ENCHIRIDION || CHRISTIANAE INSTITUTIONIS in Concilio
prouinciali Coloniensi editum, opus omnibus veræ
pietatis cultoribus longe ...**

Gropper, Johann

Parisiis, 1550

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150244

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

MATRIMONIUM, cōiugium, connubiū, & nuptiæ, pro eodē fermē vsurpantur. Matrimoniū, si diuo Augustino lib. 19. contra Manichæos, credimus, dictum est, quod fœmina ob id potissimum nubere debeat, vt mater fiat. Cōiugium (diuo Ambrosio teste) à coniungendo deriuatum est: nam cū legitime mulier viro cōiungitur, cōiugium est. Eodem Ambrosio auctore, Nuptiæ dictæ sunt, quod pudoris gratia puella se obnuberent, quod Rebecam Isaac iam desponsatam. fecisse legimus, quæ maritum designatum aperto capite nō putabat videndum: sed cū is forte fortuna seu potius Dei consilio in agro deambulans, ei obuius factus fuisset, sublato pallio sese operuit. Hoc tamen nuptiæ à matrimonio seu cōiugio differunt, quod propriè nuptiæ sint matrimoni celebri-
tas, quæ cōiugij testificationem declarat. Quæ de ratione vocabuli dicta suffecerint. Deinde sciendum est, aliud esse matrimonium, aliud matrimonij sacramentum, quemadmodum aliud est pœnitētia, aliud est pœnitentiæ sacramentum: nam longe latius matrimonium, quàm matrimonij sacramentum, patet. Quæ res vt perspicua fiat, à prima institutione nobis repetenda est.

Matrimonium itaque mundo iam recens condito, à Deo institutum & benedictum esse constat. Nam Genesis 1. legimus: Masculum & fœminam creauit eos, benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replere terram. deinde scriptura refert, Deum posteaquam primum hominem creauisset, proinus subintulisse: Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Et post pauca narrat scriptura Deum immisisse soporē in Adam, cūq; is obdormisset, tulisse vnā de costis eius, & repleisse carnē pro ea, & edificasse costā quam tulerat de Adā, in mulierem, & adduxisse eam ad Adam. Adā verò cum intuitus esset mulierem, dixisse (nō dubium prophetico spiritu) Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est, quam nobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Vnde constat matrimonij institutionem omnium antiquissimam esse,

*De ratione
vocabuli
matrimo-
ni.*

*Au. li. 19
cōtra Ma-
nichæos.*

*Coniugij
Am. li. 1.
de Abra-
patriar. c.*

*9.
Gene. 24*

*Nuptiæ
quo differe-
rant ma-
trimonio.*

*Amb. in
Lucā. lib.
2. c. 2.*

*Matrimo-
nij initio
omnibus à
Deo insti-
tutum &
benedictū*

*Gene. 1.
Gene. 2.*

*Adā pri-
mus pro-
pheta.*

*Vide Au.
lib. de bo.
coniug.*

DE SACRAMENTO

& Deum authorem referre.

Est autem matrimonium ob diuersas causas à Deo institutum. Principio, vt esset prima humanæ societatis copula, quæ germanam atque amicabilem quandam coniunctionem, alterius quidem regentis, alterius autem obsequetis complecteretur. Secundò, vt esset artissima quædã coniunctio, quæ soboli & amanter suscipiendæ, & religiose educandæ deserviret. Vtrûque finem scriptura non tacuit, cum inquit: Faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac rursus: Crescite & multiplicamini, & replete terrã. Tertius institutionis finis, qui propriè statû hominis post lapsum respicit, est vt infirmitas incontinentiæ nostræ honestate nuptiarum exciperetur. Nam cum constet, nisi cecidissent primi parentes homines futuros, atque etiã liberos sine carnis incentiuo, ac absq; seruire libidinis, atque adeò non tantum sine peccato, sed etiam cum merito procreaturos fuisse, post peccatum verò lethalis concupiscentiæ lex membris nostris inhereret, sine qua carnis commixtio non sit: necesse erat vt institutum quoddam Dei haberemus, quod carnis commixtionem, aliqui ob concupiscentiam reprehensibilem, excusaret. in quã sententiam dixit Apostolus: Propter fornicationem (vitãdam) vnusquisq; propriam vxorem suam habeat. Augustinus duo propria officia, matrimonio ante hominis lapsum, tertium iam lapsò tribuit. Quod, inquit, sanis est ad officium, egrotis est ad remedium. Præter hos fines nõ postrema, sed potissima causa institutionis matrimonij (si Dei propositû respiciamus) est, vt elleg cõgruum signum artissimæ illius coniunctionis venturi Christi & ecclesiæ, quã quidem à principio & ab æterno antequam quicquam fieret, præordinauit Deus, attestante Paulo, Deum elegisse nos in Christo ante mudi cõstitutionem, nobisq; promississe spem vitæ æternæ in Christo ante tempora secularia. Præuidens nãque Deus hominem diabolica fraude deceptum iri & lapsurû, simul & de homine perditò restituendo regenerandòque secû statuit ac disposuit: Proinde Christo (quem huius regenerationis parẽtem esse voluit) nuptias præordinauit, quas in Adæ (qui erat forma vêturi) & Eux, ex Adæ indormiscentis latere formatæ, mirabili copulatione, pulcherrimè expressit, ac veluti desponsatione inchoauit eiusdemque desponsationis fidem, promissione venturi ex muliere seminis, quod caput serpentis cõtereret, cõfirmauit, quam

& in

Matrimonio est institutum ob quatuor causas. Gene. 2. Gene. 1.

Aug. super Gene. li. de nup. & concu. Cõtra Faustum Machab. li. 19 cap. 26. Aug. de bono coniug. cap. 1. 1. Cor. 7. Aug. super Gene. sum.

Potissima causa institutionis matrimonij. Ephe. 1. Tit. 1.

Christus præter regenerationem. Roma. 5.

& in omnibus piis qui ab exordio seculi vsque ad Christum fuerunt renouauit, & per prophetas suos prædicari & euulgari fecit. Vt ceteros prætereamus, quid apertius eo quod apud Osee dominus ecclesiam appellas, de ipsius desponsatione loquitur in hunc modum? Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide. Salomon vir omnium sapientissimus, epithalamion etiam harum nuptiarum in Christo & Ecclesia futurarum cecinit in Canticis canticorum: & cum sua ætate nõdum appetisset tempus, quo hæc desponsatio nuptiarum celebritate consummaretur, sponfam (quæ tum adhuc venturo sponso Christo parabatur) canticum ipsum à voce intimi desiderij ordiente introducit, Osculetur me (inquit) osculo oris sui. Denique Ioannes Baptista paronymphus ille sacerrimus tanti coniugij, cum appetisset tempus nuptiarum celebrandarum, & sponsum iam prodisset in orbem, propter sponsum (quem & digito ostendit) gaudet quia tempus impletum est: Qui hæc et (inquit) sponfam, sponsum est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudet propter vocem sponsi: hoc ergo gaudium meum impletum est. Ab exordio itaque mundi Christo desponsata est vxor ecclesia. Misi, sunt serui prophetae, qui vocarent inuitatos ad nuptias. Venit tandem speciosus ille præ filiis hominum sponsum Christus, cui crucis thalamum ascendenti & obdormienti, pater ex latere, lancea militis aperto, desponsatam illam exhibuit, atque adeo vxorem formauit, ornavit ac copulauit Ecclesia ipsi Christo, indissolubili vinculo, veluti vnâ cum eo carnem perpetuo adhaesurâ, atque ita demum nuptiæ illæ consummate sunt, quod magnus ille Euangelista non tacuit, qui non sine grandi mysterio sic ait. Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, dixit, Sitio. Et paulo post quum accepisset Iesus accetum, dicit: Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum. Et post pauca: Ad Iesum autem cum venissent, ut viderent eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Quod ne fortuito aut naturaliter factum esse crederes, sed græde atque inenarrabile mysterium, ut est, reputares, adiecit: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius: Et ille scit quia vera dicit, ut & vos credaris. Apud Mat. quoque & Lucam Christus ipse hæc nuptias aptissima parabola

Osee. 2.

*Cæt tacā-
ticorū Sa-
lomōis est
can icū nu-
ptiale.*

*Ioan. 1.
Ioan. 3.*

*Ab exor-
dio mundi
ecclesia
Christo
desponsata
est.*

*Matt. 22.
Luca. 14.
Psal. 44.
Ioan. 19.
Ibidem.*

*Matt. 22.
Luca. 14.*

DE SACRAMENTO

insinuat, & quod futurum prophetæ prædixerunt, iam exhibitū pronuntiat. Apocalypſeos quoq; 19. nō iam epithalamio futurarum, ſed præſentium nuptiarū ſuccinitur: Audiui(inquit Ioannes) vocem tubæ magnæ, & ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem tonitruorū magnorum dicentium, Halleluia, quoniā regnauit dominus Deus noſter omnipotens: Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe, & datum eſt illi vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti & candido. Et paulo poſt: Beati qui ad cœnam nuptiarū agni vocati ſunt. Hæc altius repetere viſum eſt, vt doceremus tantā rem (qua nec eſt, nec cogitari pot eſt vlla alia maior, ſymbolo quodā perpetuo repræſentari debuiſſe, eoque omniū aptiſſimo, id quod Deus Adæ & Eux coniugium eſſe voluit. Poterat quidem Deus pari opera, qua Adam ex limo terræ plamauit, Eux quoq; ex ſimili argilla cōdere poterat eos ſeparatim formatos (quemadmodum cætera animantia) propagationis gratia iungere, poterat coniugij leges dare: ſed ſic res myſterio vacaſſet, nec Adam & Eux fuiſſent forma & figura futurarum nuptiarum Chriſti & eccleſiæ. Iam & ipſum Adam in hanc myſterij rationem potiſſimum reſpexiſſe non ſolum Apoſtolus docet, ſed & res ipſa planè oſtēdit. Quid enim putas eſt, quod Adam ad primum Eux conſpectum, verba (quæ ſuperius retulimus) protulit, quibus patri & matri præferebat vxorem quum ipſe neque patrem habuiſſet, neque matrem? Quid quod, quanuis graui ac profundo ſomno ſoporatus, ſeu (vt alia habet editio) eſtaci correptus ſit, tamē non clam illo fuit quod factum eſt? Ibidem. quod ea verba manifeſtè comprobant, cum ait, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: quæ ſatis indicant etſi occluſos habuerit ſenſus corporis, mente tamen vigilauerit, in tempora olim poſt multa ſecula futura reſpiciens. Quid quod cum impoſuiſſet cunctis animantibus nomina (nulli tamen nomen cognatum hominis vocabulo) ſoli tandem Eux, in qua ſimilitudinem ſuam recognoſcebat, vocabulum à ſuo nomine deductum dederit, dicens: Hæc vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt: quod in Hebræa lingua manifeſtam habet nominis etymologiam: Vir enim hebræicè Is, & mulier Iſſa vocatur. Quid ergo hoc verborum inuolucro aliud varicinatū eſt Adam, niſi quandoque fore vt Chriſtus in orbem terrarum prodeat? qui licet Deo eſſet æqualis, ſpouſus patri,

*Coniugium
Adæ et Eux
væ grande
myſterii.
Gene. 1.*

*Adam my
ſteri non
ignarus
fuit.*

*Ephē. 5.
Gene. 2.*

Ibidem.

Ibidem.

*Adam ſoli
Eux voca
bulum ſuo
nomini co
gnatum indi
cit.*

*Myſtery
latius bre
uis explica
tio.*

patri, semetipsum tamen exinaniret, ac veluti relicto patre, nostri causa formæ serui acciperet, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus vt homo, fieret obediens vsque ad soporem mortis: idque eam tantum ob causam, quo Deus pater de latere eius sanguinem & aquam educeret, ex quibus ipsi non reperiendi aliunde adiutorium simile sibi, de ossibus & carne eius uxorem ecclesiam ædificaret, de ipsius etiā nomine nuncupandam, nimirum à Christo ecclesiam Christianam, atque adeò ipsi Christo vniendam, vt iam Christus & ecclesia non duo, sed vna caro rectè dicantur, vtque ea que prophetico spiritu de hominis gloria David cecinit, tandem in Christo & ecclesia, tanquā in vnum hominem coagmentatis, cōplerentur: quod fieri non posset, si aliunde quā ex ipsius Christi latere ecclesia sumeretur: fit autem tum, quum Deus eandem vsque ad consummationem seculi ex Christi filij sui latere ædificare nō desinit, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionē filij Dei, in virum perfectum in mensurā plenitudinis Christi. In quod mysterium diuinissimus Paulus intus, cum passim alibi, tum in Epistola ad Ephesios (quæ propriè in explicationem tārī arcani in primis nostris parentibus olim representati scripta videtur) ecclesiā corpus & plenitudinem Christi appellat, in ipso conuiuificatam & conuersatam, simul etiam in ipso in cœlestibus confedentem. Ex his itaque omnibus (vt vnde digressi sumus reuertamur) colligescit, matrimonium non vulgari, sed mystica omnino ratione. nō quolibet, sed singulari quodāmodo (quæ scriptura refert) à Deo in paradiso institutum fuisse, nimirum vt sacramentum esset arctissimæ illius vniōis in Christo & ecclesia futuræ, quod diuus Paulus in iam citata Epistola ad Ephes. cap. 5. grauissimè demonstrat.

*Symbolū
Nicensum.
Philip. 2.*

*Acto. 11.
Ephes. 5.
Psalm. 8.*

Ephes. 4.

Ephes. 1.

*Etiam gē
tes agnouerunt matri
monium
rem sanctam esse.*

Quamquam autē omnes istæ causæ institutionis matrimonij simul acceptæ, populo Dei tantum, etsi non pariter omnibus, cognitæ fuerint, negari tamen non potest, etiam ipsas Gentes idololatrias lege quadam naturæ menti diuinitus insita percepisse, matrimonium rem quandam sanctam esse, ac maiorem quā in vt humanum inuentum æstimandum sit. Intelligit enim ratio, vagos concubitus contra naturam esse, intelligit stupra & adulteria, inhonesta ac punienda esse. Præterea castitatem, moderationem ac verecundiam in voluptatibus corporis, hominis naturæ maximè cō-

DE SACRAMENTO

*Vide titu-
los iuris ci-
uilis de a-
dulteris et
stupris.*

*Matrimo-
nii descrip-
tio etiam
apud gen-
tes.*

Roma. 1.

*Matrimo-
nia quidē
legitima
apud gen-
tes, sed ma-
trimoniū sa-
cramentum
non fuit.*

*Aug. de
fide et ope-
rib. c. 7.*

*Cato Ro-
manus.*

*Matrimo-
nia ludao-
rum sanctio-
is quā
Gentium.*

Gen. 17.

Psal. 131.

*Aug. de
bo. coniug.*

cap. 13.

*Gētes cur
contraxe-
rūt mati-
monia.*

Iudaei cur.

*Aug. de
bo. coniug.*

cap. 19.

uenire. Proinde et si gētes propriam matrimonij sanctitatem nō viderent, quosdam tamen ex dictis matrimonij finibus ac bonis utrunque viderunt, ac cum populo Dei cōmunia habuerunt, eis à lege illa naturæ indicata, quæ & legibus tuebātur, & abutentes, grauissimis pœnis, de adulteriis, stupris, & id genus reliquis vitiis editis, coercebant. Nec erat eis vulgaris matrimonij descriptio ignota, qua matrimonium describitur esse legitima maris & fœminæ coniunctio, & consortium omnis vitæ; diuini & humani iuris communicatio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Et quia non probauerunt Deum habere in notitia, quod non agnoscerent dona Dei, sed sibi omnia tribuerent, ex re sacra rem fecerūt prophanam, adeo ut matrimonium iam non ex Dei, sed à moribus ac legibus cuiusque populi totū penderet: eoque talia erant apud alios legitima coniugia qualia haberentur alibi per absurda. Quāobrem ut inficiari nō possumus apud gentes fuisse matrimonia, tamen nemo non videt matrimonium apud eos propriè sacramentum nō fuisse, aut saltem non habuisse sacramenti sanctitatem: Nam quæ tandem illius matrimonij sanctitas, quod licebat marito etiā nulla vel omnino improbabili causa rescindere: quemadmodum de Catone Romano legimus, qui vxorem non sterilitatis causa (quæ rationem aliquam apud Dei ignaros habere poterat) sed alterius etiam domum liberis impleturam repudiavit, ac alij ducendam tradidit.

A Pud Iudeos maior erat matrimonij sanctitas. Nam cum repromissionem venturi seminis ex Abraham & Danid (in quo omnes gentes benedicerentur) accepissent, qui religiosiores inter eos erant, propagandi potissimum causa, nuptias copulabant, non victi libidine, sed ducti pietate, nō ut vxores in morbo desiderij, sicut gētes quæ ignorant Deū, sed magis in generandi opere socias haberent. Ergo gentes nuptias externæ tantum honestatis causa, quæ & fœdæ libidinis indecorum celarent, & liberos ordinato nō vago concubitu procrearent, contraherent: Iudæi verò non tantum honestatis, sed & pietatis causa. Nam cum scirent in semine Abraham benedicendas omnes gentes, non tantum officij, sed & pietatis erat, carnaliter filios propagare: religionis erat, sobole propter Christum querere: nimirum ad genus eius secū dum carnem ab omnibus aliis gentibus (Deo ita volente) distinguendum, cum & id ad prophetadum Christum quammaximè valeret,

leret, q̄ prænunciabatur, ex quo etiam genere, & ex qua gente esset venturus: vnde sanctitatis erat propter populum Dei propagandum nuptiis vti, q̄ per hunc populum & propheta retur & nasceretur princeps & Saluator omnium populorū. Sed dices: Si patribus veteris legis ratio primæ institutionis matrimonij non fuit incognita, si pietate suadente ducebāt vxores, qui factum est, vt & omniū pientissimi, veluti Abraham, Iacob & Dauid, plures ducerent cōiuges, cū tamen Adā diuino instinctu dixisset, Et erūt duo in carne vna? Item, qui factum est, vt permittente Moise, vxores repudiare atq; alias dimissarum loco ducere possent Iudæi, cum tamen Adam eodem instinctu percitus, dixisset relinquendum esse patrem & matrem & adharendum vxori, quæ esset os de ossibus, & caro de carne viri, atq; adeo cum viro vna caro? Hic ferè nihil habemus quod respōdeamus, nisi q̄ quemadmodum ædificatio Eue ex latere Adæ sic & verba illa protoplasti, salua semper historiæ veritate, planè mystica & prophetica fuerint, nō in populo Iudaico, sed demum in venturo Christo & ecclesia complenda. Interea ergo dum Christus, ex eodem ad hoc peculiariter delecto populo expectaretur, dūmq; velaretur adhuc prophetici sacramentis salutis nostræ mysterium, secreta Dei dispensatione patribus permixtum est, plures vxores ducere, quo facto et si vnionem illā verbis prophetici designatam non exprimerent, ad eam tamen pulchrè præludebant. Nam cū hoc ageretur, vt significaretur olim in Christo synagogam simul & Gentium multitudinem veluti in vnū corpus esse iungendas, & demum in ipso Christo verè completum, quod Adam prophetico spiritu prædixerat: idcirco factum est (Deo ita disponente) vt huius mysterij designandi gratia liceret vni viro plures vxores ducere, vicissim verò vnā fœminā pluribus viris nubere nō liceret: duobus enim seu pluribus maritis viuis nullam legimus seruissē statum. Plures autem fœminas vni viro legimus coniunctas, dum scilicet ratio temporis suaderet, & Gentis illius societas permitteret, cuius generatio nuntia futurorū erat, ac ad prophetica dispensationem pertinebat: Quid ergo est q̄ vnus plures ducit, nisi q̄ vnus est Christus, qui synagoga & Gentium multitudinem olim longissimè distitas, sibi cū aduenisset copulās, ac propheticum mysterium adimplens, in vnā ecclesiā redegit: Quid est quod vicissim vna non nubit plu-

Z iij

Mich. 1.
Matt. 22.
Augu. de
bo coniug.

cap. 9.
De monogamia Iudaeorum.
Obiectio.
Abrahā,
Iacob, Dauid polygami.

Gene. 2.
Obiectio de repudio Iudæis permissio.

Gene. 2.
Dilutio.

Verba Adā nō sunt ad literam exigēda in patribus veteris legis.

Augu. de bo. coniug. ca. 16. 17.

1. Cor. 13.
Galat. 5.

Gene. 2.
Aug. ibidem ca. 16.

Quid significabat polygamia patrum.

1. Cor. 11.

DE SACRAMENTO

ribus, nisi q̄ ecclesia plusq̄ vni viro, hoc est Christo, nubere
nō p̄sumit: Hinc enim stomachatur Paulus, & delitigat cū
1. Corin. 1. Corinthiorū ecclesia, quod se in plures viros videretur diui-
Matt. 24. dere, quod vnusquisq; corū diceret: Ego quidem sum Pauli.
Marc. 13. Ego autem Apollo, Ego verò Cepha, Ego autē Christi: Nū-
Lucæ 17. quid (inquit) diuisus est Christus? & Christus p̄monuit ven-
turos multos, sed nequaquā audiendos, qui dicerent: Ego sum
Christus. Item: Ecce hic est Christus, ecce illic. Christus er-
go vnus & singularis est, quemadmodum vxores Hebræorū mul-
tæ, sed tamen vni Christo copulandæ, & in Christo vnum fu-
turæ, quemadmodū dixit Apostolus: Despondi enim vos vni
viro virginem castā exhibere Christo. Et iterum: Sicut enim
2. Cor. 11. vnum corpus est & membra habet multa, omnia autem mem-
2. Cor. 11. bra corporis cum sunt multa, vnum tamen corpus sunt: ita &
1. Cor. 12. Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus
Ibidem. baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue li-
beri, & omnes in vno spiritu potati sumus.

Patrū po-
lygamia
non repu-
gnat ver-
bis Adæ
mysticis.

Ephe. 5.
Galat. 3.

EX quibus facile intelligis, patrum polygamia verbis A-
dani mysticis magis seruire q̄ repugnare. Non enim vt
quarundam gentium polygamia in solam pluralitatem vxorū
(q̄ libidinis cumulandæ, ac multiplicandæ tantum causā
adhibebāt) sed magis in Christi & ecclesiæ (cui præludebat)
monogamia respiciebat, ac futurū designabat, vt quandoque
diuersissimi populi vni Christo subditi, vnā ecclesiam consti-
tuerent, cuius arctissima vnione prophetia protoplasti tandē
adimpleta consummaretur. Atq; hæc se sic habere nemo non
intelligit, qui saltem animaduertere velit, in patrum polyga-
mia plures vxores, non indiscriminatim hæc coniunctionem,
sed magis vnā ex eis synagogam, alteram verò quēpiam
ecclesiam ex gentibus significasse: id quod Abraham, Iacob, &
Dauid connubia commonstrant, cum catholicis scriptoribus

Galat. 4.

Patrū po-
lygamia
nō fuit na-
turali ra-
tioni con-
traria.

omnibus, tum & Apostolo testibus. Liqueat igitur patres po-
lygamos in nuptiarum mysterium adedō nihil peccasse, vt ma-
gis illius significationi olim adimplēdæ suffragati videātur.
Cæterum nec naturæ contrariam fuisse patrum polyga-
miam, cōstat. Nam occulta lege naturæ ita comparatum
est, vt quæ principantur, singularitatem amittunt: quæ autē sub-
dita sunt nō semper singula singulis, sed si ratio naturalis vel
socialis admittit, etiam plura vni, non sine decore subdantur
quemadmo-

quemadmodum plures serui vni domino rectè subduntur, vnus verò seruus duobus dominis cōmodè seruire nō potest. Itaque cum in nuptiis vir principantis mulier subditi vicē gerant, contra naturam nuptiarum non est, vnum virū plures ducere: sed vnam pluribus viris nubere, planè cōtra naturalem rationē esse, quis nō videt? Plures enim fœminæ ab vno viro fœtari possunt, vna verò à pluribus nō potest. Proindeque haud absurdè dixerimus, per illius tēporis connubia nō solum illam Christi & ecclesiæ cōiunctionem, sed & animarum cum Deo copulationem esse significatam. Nō est enim verus Deus animarum nisi vnus, nec potest vna anima pluram vni Deo spiritaliter nubere, tametsi enim vna anima per multos falsos deos fornicari possit, fœcundari tamen nō potest: plures verò animæ vni Deo rectè subduntur.

Quæ cum ita sunt nempe patrum polygamiam neque cū natura pugnasse, neque mysterio sui tēporis detuisse, sed magis seruasse, mirandum nō est, quòd catholici scriptores aut sint aliquot ex patribus polygami, nostris monogamis, imò & continentibus anteferre nimirū personas personis, non virtutem virtuti comparantes, nemo enim dubitat continentiam matrimonio excellentiorē, ac longè præstatiore esse, sed personam Abraham polygami, multis apud nos etiam continentiam solenniter professis ac cœlibem vitam ducentibus, anteferrādā esse quis ausit dubitare? Nā cū personas personis conferimus, nō externū opus, sed animi propositū, seu vt Augustinus vocat, animi habitū respicimus, in quo virtus ipsa potius quàm in opere cōsistit. Habitus enī est, quo aliquid agitur cum opus est: cum autē non agitur, potest agi, sed non est opus. In habitu animi virtus semper esse debet: in opere autē pro rerū & temporum opportunitate. Iam si habitum virtutis continentie in Abraham licet polygamo cōtempleris, planè fatebere cōtinentiæ virtutē in eo fuisse permaximam, quàm & nuptiis prætulisset, & cum gaudio suscepisset, si ei optio talis data fuisset, qualis reuelato nouo testamēto data est, dicente Domino: *Qui potest capere capiat*. Satis enim apparet, quàm potuerit Abraham, si ratio temporis permisisset, propter regnum cœlorum à nuptiis continere, quī vnicum prolis pignus (propter quod nuptiæ charæ sunt) potuit intrepidus immolare propter regnum cœlorum. Ad eandem rationem patres, quos Moysi lex ætatem patriarcha-

Augu. de bo. cōiug. cap. 16.

Math. 6.

Augu. in loco iam citato.

Deut. 6.

2. Cor. 11.

Veteres

prætulerūt

Abrahā &

Iacob poly

gami no-

stris mono

gamisatq;

ad: d conti

nentibus.

Augu. de

bo. cōiug.

cap. 20 &

sequen.

Aliud est

habitus vir

tutis aliud

externum

opus.

Habitus

quid.

Abraham

proposito

continen-

tissimus;

atque etiā

opere sra

tio tēporis

sui permi-

ssisset.

Matt. 19.

Gene. 22.

DE SACRAMENTO

rum subsequens, inuenit, (qua maledictus pronūciatus est qui non excitaret semen in Israël) continentes fuerunt. nam qui diligenter intētus legit, quomodo coniugibus utebatur. reperiet planē, eos castius habuisse plures quā nunc quilibet eorum vnam habet: quibus quid secundū veniam permittat Apostolus, videmus, nimirum vt quisque eorum propter fornicationem vxorem suam habeat, & vnaquæque suum virū ac præterea vult ne inuicem fraudent, nisi fortē ex cōsensu, sed statim post reuertantur in idipsum ne tēter eos satanas propter incontinentiā eorum. At illi vxores tametsi plures, nō propter fornicationem vitandam, sed tantum causa propagandæ prolis habebant, cū hanc propagationem temporum dispensatio omnino requireret ac postulare. Atq; hinc etiam fit vt beatus Augustinus. quod ad habitum virtutis at-
tinet, audeat pronunciare, non impar esse meritum cōtinentiæ in Abraham qui filios generauit, & in Ioanne qui nullas expertus est nuptias, quemadmodum non est impar meritū patientiæ in Petro qui passus est, & in Ioanne qui passus nō est, passurus tamen non minus libenter, quā Petrus si Deus voluisset, & res ipsa poposcisset. Igitur ipsius Augustini sententia, & Ioannis cōlibatus, & Abrahæ cōnubium, pro temporum distributione Christo militarunt: sed continentiam Ioannes & in habitu & in opere, Abraham verō in solo habitu habebat. Proindeq; Hieronymus ait: Quis ignorat sub alia dispensatione Dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quomodo Abrahā antē placuit in coniugio, sic nūc virgines placent in castitate: seruauit ille legi & tempori suo, seruamus nos legi & tempori nostro, in quos fines seculorum deueniunt. Sed hactenus de patrum polygamia quæ non solum erat sine culpa, sed & meritum habebat, saltem in Abraham ac reliquis patribus, qui Abrahæ exemplo ex fide (quæ sola opera nostra discernit) viuēbant.

*Augu. de
bo. coniug.
cap. 21.
Par meri-
tū, Abra-
hæ polyga-
mi & Ioa-
nis virgi-
nis.
Aliud ha-
bitus.
Aliud o-
pus.
Hierony.
32. q. 3.
Roma. 3.
Augu. de
bo. coniug.
cap. 8.*

*Diuortii
aliā habet
quam po-
lygamia
rationem.
Diuo-
tū
Iudæo-
rum
vacant
culpa.*

Verum diuortium Iudæis à Mose permissum lōge aliā quā polygamia habet rationem: Nam illud & cū mysterio & cū ratione seu natura matrimonij propē pūgare videtur. Vnde Christus diuortii ab omni culpa non excusat, nec vt rem bonam probat, sed tātum indultam ac permissam nō vacant fatetur ob duritiā populi: alioqui vxores suas animo suo nō satis commodas interfecituri, cum ab initio alia fuerit matri-
monij

monij institutio. Vnde in tota scriptura nō facile reperias vllum ex sanctis patribus, vxorem quam semel duxisset repudiassē. Habes nūc vtcunque Iudaici matrimonij rationem.

Iam de matrimonio Christiano videndum est, & in primis quid habeat cum Ethnico & Iudaico commune. Deinde, quibus rationibus differat & quibus præcellat. Itaq; hoc habet matrimonij apud omnes populos, & Gentes, & Iudeos, & Christianos commune, quod legitima quædam maris & feminae coniunctio est, quod mutuo magis consensu cōtrahitur, quā concubitu, quod mutua societatis ac familiaritatis, quod prolis suscipiendæ, quod denique fœditatis vagi concubitus vitandæ gratia initur. Ceterum, Iudaicum matrimonium ante aduentū Christi cum Christiano matrimonio hoc commune habebat, quod non tantū ob causas prædictas, sed & pietatis cōtēplatione contrahebatur. Verū hoc solo ab utroque, tam Ethnico quā Iudaico, matrimonij distat Christianum, quod est nouæ legis sacramentum, gratia conferens iis qui id ritē auspicantur. Et eatenus præter gratiam quā cōfert, pleraque habet singularia. Nam in primis non permittit polygamiam. Secūdo prohibet diuortium ex omni causa, præterquam ex causa fornicationis, ex qua tamē non aliam quā corporalem, non autem sacramentalem separationem concedit. In quo fanatici Anabaptistæ, ac plerique heretici, qui sacramenti huius virtutem ignorant, misere hallucinantur.

Quæres vt clarius fiat, eiusmodi quæstio nobis mouenda est: Fueritne matrimonij apud Iudæos sacramentum? Et vt fuerit sacramentum, qui fiat vt Christianum matrimonium ratione sacramenti ab isto discernatur? Respondemus, Matrimonium apud Iudæos sacramentum fuisse, quemadmodum aliæ quoque veteris legis ceremoniæ ac mysteria futurorum nuncia & significatiua, Iudæorū sacramēta fuerūt. Vnde nō dissimili, sed eadem planē ratione matrimonij Iudaicū à Christiano discerni cōstat, quæ cætera illa Iudaica à Christianis sacramentis discernūtur: quæ in hoc sita est, quod Iudaica illa, id quod representabāt, iam in Christo futurum figurabant: erāt enim vmbra futurorū: Christiana verò id ipsum quod representant, iam in Christo adimpletū signant, nec tantum (vt illa) signant, sed & ritē accipiētis virtute spiritus assistente sanctificāt & mundāt. Interim tamen nō ne-

*Chrysim
Matth.
De matrimo
nio
Christiano.
Legitimū
matrimo
niū apud
oēs gētes.
Comunia
Iudaici &
Christiani
matrimo
nii.
Quo dif
fert Christi
anū ma
trimonii
a nuptiis
altorū po
pulorum.
Matt. 19.
Error ana
baptistarū
& heretico
rum.
Quæstio,
an matrimo
niū fuit
apud Iudæos sa
cramentū
Dilutio.
Quo di
scernatur
matrimo
nium.
Iudaicum
a nostro.*

DE SACRAMENTO

Quo pa- gamus sacramenta veteris legis, veluti circumcissionem & co-
 eto sacra- tera similia, patribus profuisse, sed non virtute sacramenti
 menta ve- indita, verum solam per fidem venturi Christi, in sacramen-
 teris legis tis illis significati. Ergo quemadmodum trāsitus maris rubri
 patribus baptismū significabat, & manna Eucharistiā: sic matrimonii
 profuerit. Iudaicum, vñionem Christi & ecclesiæ designabat futuram,
 Rom. 3. quam Christianum designat impletam, diuersa tamen (quod
 1. Cor. 10 ad Iudaicam polygamiā attinet) ratione. Nam sicut sacramē-
 Ephe. 5. tum pluralium nuptiarum significauit vñionem synagoge &
 Aug. de ecclesiæ ex gentibus in Christo, seu futurā multitudinē Deo
 bo. coniug. subiectā in terrenis omnibus gētibus, sic sacramentū singu-
 cap. 13. larium nuptiarum nostri temporis, significat vñionem illam
 iam esse in Christo & ecclesia adimpletam & quotidie adim-
 pleri, seu etiam vñitatē omnium nostrorum subiectam Deo,
 futuram in vna cōlesti ciuitate. Vnde nō sine magna ratio-
 ne Paulus apostolus, etsi declarasset nuptias nō esse peccatū,
 cum dixit: Si acceperis vxorē, non peccasti: & si nupserit vir
 go, non peccat: quod vult, faciat: nō peccat, si nubat: vetuit ta-
 men ne ordinaretur qui spiam in episcopum, qui non esset v-
 nius vxoris vir. Quod acutius intellexerunt, qui nec eū qui
 cathecumenus, vel paganus alteram habuerit, etsi post Chri-
 stianismum auspicatum, vñam tantum atque virginem dux-
 rit, ordinandum censuerunt. De sacramēto enim agitur, non
 de peccato. Vnde quanuis in baptismo omnia peccata dimit-
 tantur, & rectē visum sit, eum qui plures temporum successu
 habuisset vxores, peccatum nullum commisisse, tamen quia
 normam quandam sacramenti amisit, non ad vitæ bonæ meri-
 tum, sed ad ordinatiōis ecclesiasticæ signaculum necessariū,
 antistes esse prohibebatur. Antistes enim ecclesiæ, quem Pau-
 lus vult tantum vñius vxoris virum, significat, ex omnibus
 gentibus vñitatem vñi viro Christo subditam.

Refellun-
 tur qui
 matrimo-
 niū negāt
 omnino
 sacramē-
 tum.

Ephe. 5.

Q Væ oīa nobis cōtemplantibus, nō possumus nō de-
 mirari quosdam eo dementiæ venisse, vt ausi fuerint
 matrimonium ex sacramentorum numero impudēter secer-
 nere ac remouere, quod tamen constat propterea institutum
 esse, vt esset veteris testamēti patrib⁹ futuræ, nobis verō prę-
 sentis Christi & ecclesiæ lōgē sanctissimę vñionis expressis-
 simum signum, habens etiam in lege noua vti cetera sacra-
 menta gratiam certō assistentem: idque inprimis diuo Pau-
 lo in loco, quem suprā attigimus, deinde omnibus orthodo-
 xis

xis patribus & Græcæ & Latinæ ecclesiæ vno ore contestā-
 ribus. Quæ oīa ex sequentibus manifesta ac perspicua fiēt.
 Hic tantū prælibasse suffecerit, Paulum apertè pronūtiare,
 matrimonium sacramentum esse: Sacramentum, inquit, hoc
 magnum est. Ego autem dico in Christo & ecclesia. Nā tam
 etiā quidam sint qui sensum Paulinū, quem ecclesia in hisce
 verbis intelligit adducto quodā glossemate eludere molia-
 tur, nihil tamen efficiunt. Nam quod contendunt Apostolū
 hisce verbis (Sacramentum hoc magnum est, Ego autē dico
 in Christo & ecclesia) voluisse sacramentū matrimonio vi-
 ri & vxoris adimere, & in mysticam illam vnionem Christi
 & ecclesiæ omnino trāferre, quasi hoc sensisset Paulus, & sic
 voluisset accipi, vt hoc sacramentū magnum esset duntaxat
 in Christo & ecclesia, neque pertineret quicquā ad viri &
 vxoris matrimonium quā & verbis & sententiæ Paulinæ
 repugnet, quis nō videt? Paulus enī ad verba illa protopla-
 sti (propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, &
 adhaerebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna) statim subin-
 tulit: Sacramētum hoc magnū est, Ego autem dico in Chri-
 sto & ecclesia. Iam quum & apostolus doceat, & omnes do-
 ctōres sancti confirmet, verba illa protoplasti fuisse vatici-
 niū de Christo & ecclesia: deinde cum Christus doceat, &
 is ipse Pauli locus quē tractamus, manifestè declarer, eadē
 verba non tantum ad hanc mysticam vnionem, sed & ad i-
 psū matrimoniū pertinere, ac sic ab Adā prolata fuisse vt
 eadem & in id quod agebatur, & in id quod prænunciaba-
 tur, hoc est & in hominum cōiugium, & Christi cum eccle-
 sia copulam competerent, omnino perspicuum euadit, Pau-
 lum hisce verbis, Sacramentum hoc magnum est, ego autē
 dico in Christo & ecclesia (quæ immēdiatē verbis protopla-
 sti subiunxit) nihil aliud significare voluisse, quā q̄ ma-
 trimonium, hoc est illa coniunctio viri & mulieris, quæ fie-
 bat Deo copulāte, sanctissimæ illius cōiunctionis, qua Chri-
 stus coniungitur cum ecclesia, sacramentum (hoc est sacrū
 signum) esset: alioquin hæc Pauli verba ad verba protoplasti
 nequaquam responderent. Quin si quis vel grammaticū
 sensum diligenter expendat, videbit Pauli verba à glossema-
 te aduersariorum longissimè distare. Nam Paulus quiddam
 videt in verbis protoplasti quod sit sacramētū. Hoc, inquit,
 sacramentum magnum est. Quod est autem hoc sacramē-

Amb. ibi dem.

*Aug. in lo-
cis innu-
meris.*

Chrysost.

*Vanū cō-
mentum
aduersa-
riorum.*

*Refellitur
vanum.*

*glossema.
Ephe. 5.*

*Matt. 19.
Ephe. 5.*

*Intellecto
verborum*

*propter
hoc relin-
quet ho-*

*mo pat-
re.*

Ec.

*Sēsus grā-
maticus.*

tū, in verbis superioribus celatum, quod magnū est in Christo & ecclesia? Certē Christus & ecclesia id esse non possunt. Nā absurdē sequeretur, Hoc (id est Christus) & ecclesia est magnum sacramentū in Christo & ecclesia: nemo enim sic loquitur. Nec idē propriē est sacramentum sui ipsius, necesse est igitur ut id sacramentū quod dicit esse magnū in Christo & ecclesia, sit illa coniunctio viri eum coniuge, quā verba protoplasti citra omnem controuersiam apertē cōmomerāt, etsi interim mystica sint. Quo concessio, necesse erit, cōgentibus nimirum verbis Paulinis) coniugiū pro sacramentō suscipere, præsertim si constabit, in ipso (cum in domino, hoc est religiose & piē contrahitur) gratiam conferri, quidem inter omnes cōuenit hoc sacramentum esse nouę legis, quod est sacrum signū seu visibilis forma inuisibilis gratiæ Dei, verbo cōstās & elemento. Superest itaque, ut & verbū & elementum huius sacramenti indicemus, & gratiam in se per in eo conferti demonstramus.

Verbū huius sacramenti.

*Matt. 19.
Christia-
norū ma-
trimonia
verbo
Christi sta-
bilitur et
sanctificā-
tur.
Ioan. 1
Deus non
solum in-
terest sed
& præs-
ens con-
iugii.*

Verbum itaque huius sacramenti, quo accedente ad elementum, fit sacramentum: id nimirū est, quo ambo mar & femina (quū pietatis respectu quæ in Deum est, sibi inuicem fidem coniugale dant accipiuntque) non quouis modo, sed in Dei nomine cōiunguntur ac copulantur. Interim nihil refert, qua lingua, an Latina, an vernacula, an qualibet alia, & quibus dictionibus hoc verbum exprimitur, modō id clarē & exertē significetur, nempe præsentes marem & femina in se mutuo cōsentientes, seseque in cōiuges accipientes, in Dei nomine, seu in nomen Patris & Filij & spiritus sancti copulari. Est autem tale verbum, Christi verbis uti, validissimā ac firmissimā basi subnixum, cum inquit: Quos deus cōiunxit, homo non separet. Quibus sanē verbis sacramentū matrimonij nouę legis firmissimē stabilit, & Christianorum conjugia ab omnium aliarum gentium cōnubiis separātur. Verbū profectō admirabile, quod nemo potuisset effari, præter verbum quod caro factum est. Quo in primis ostenditur quod quicunq; pietatis respectu legitimo cōiugio copulatur, eos non temerē, neque humanis tantum cōmuniis, sed ipso Deo inuisibiliter assistente & in se inuisibiliter cooperante coniungi, atque etiam deum nō solum interesse, sed & præesse suo (hoc est pietatis respectu contracto) cōiugio. Deinde eodē Christi verbo principalis res seu vis Christiani matrimonij

trimonij declaratur, quæ est indissolubilis firmitas fœderis, seu vinculi cōiugalīs, insigni Dei gratia redimita. Nā si deus coniuges sic nectit ac copulat, vt nulli hominum potestas sit eos separandi, omnino consequens est, vt eisdem a se coniunctis coniugibus etiam eam gratiam impertiatur, qua sibi hoc mutuo atq; inuiolabili fœdere per pium ac castum amorem perpetuū cohærere, seque mutuo ad eum modum, quo Christus ecclesiam pro suo modulo complecti ac diligere possint, ab omni immunditia alieni. Quamobrem catholici (vt suprà diximus) sciunt magnum esse sacramentum, duos esse in carne vna, hoc est duos, Deo iungente, in vnā carnem cōstrin-
gi, nectique, nō secus quā Christus & ecclesia, indissolubili affectus & naturæ cōmunionē, vna & caro & corpus efficiuntur. Hæc sacra coniunctio diuortium olim Iudæis ob cordis duritiā a Moyse permissum prohibet. & pluralitatem vxorum patribus olim licitam, tollit. Nec alibi quā in ciuitate Dei nostri, in mōte sancto eius, talis est causa cum vxore: hoc est sola ecclesia sacramentum matrimonij nouit ac colit. Iudæi, ethnici & heretici, qui matrimonium nouæ legis sacramentum vel ignorant, vel de numero sacramentorum temere proficiunt, ij & repudiā permittunt, & polygamia licitam ducūt, quos Christus casti matrimonij author, stabilitor, tutor, ac defensor, sua voce pari censura dānat ac inuoluit. Qui interrogātibus, si liceat homini dimittere vxorem suā quācūque ex causa, respondit: Non legistis, quia qui fecit hominem ad initio, masculum & feminam fecit eos: & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrē, & adhærebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna. Itaq; iam nō sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Et rursum, interrogātibus, cur ergo Moyses mandaret dari libellum repudiij & dimittere: Respondit, Quoniam Moyses ad duritiā cordis Iudæorum permisit eis dimittere vxores suas, ab initio autem non fuit sic. Quamobrem, inquit, quicūque dimiserit vxorem suā, nisi ob fornicationē, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissā duxerit, mœchatur. Quæ omnia vt exactius intelligantur, retinendū est quod suprà diximus, aliud esse etiam apud Christianos, matrimonium, aliud matrimonij sacramentū: aliud esse verbum quo contrahitur matrimonium, aliud esse verbū quod efficit matrimonij sacramentum. Verba quibus matrimonium apud omnes gentes non

*Gratia
quæ Deus
confert in
sacramen-
to.*

*Ephē. 5.
Ratio sa-
cramenti
nō permit-
tit Chri-
stianis cō-
iugibus di-
uortium,
neque po-
lygamia.
Aug. de
bo. coniu-
contra Io-
uin. ca. 7.
Matt. 19
Gen. 1. 2.
Matt. 19
Marc. 10
Luc. 16.
Aliud est
matrimo-
niū, aliud
matrimo-
nij sacra-
mentum.*

*Verba
quibus ma-
trimoniū
cōtrahitur*

*Amb. c.
cum ini-
tiatur. 27
quest. 2.
Chryso. c.
sufficiat.
27. q. 2.
Aug. de
bo. coniu.*

*De matri-
monis clā
destinis cē
sura.*

*Verbum
quo matri-
moniu ef-
ficatur sa-
cramentu*

*Aug.
tract. 80.
in Ioan.*

*Sacramē-
ti ratio cō
sistat.*

*Fides ac-
cedere de-
bet sacra-
mento.*

*Patres ve-
teris legis
soli matri-
monio re-
ligiosē cō-
tracto san-
ctitate tri-
buebant.*

tantum apud Christianos cōtrahitur, ea sunt, quibus mutuo cōsensu coniugum (quem de præsenti vocant) exprimitur. Consensus enim & voluntas, seu pactio cōiugalitatis eorum, de quorum cōiunctione agitur, ubiq; matrimoniu facit, qui solus si in nuptiis defuerit, cetera etiā cum ipso coitu celebrata frustrantur, q non coitus aut defloratio virginittis coniugium faciat, sed cōsensu. Quāobrem cōiunx rectē vocatur ex prima desponsationis fide, etsi nullus concubitus, aut carnis cōmixtio interuenerit. Sed non omne matrimoniu protinus est sacramētum, alioqui & matrimoniu apud ethnicos, quod cuiuscemodi mutuo cōsensu (non sine magna honestate & solennitate contrahebatur) sacramentum esse fatendum foret, id quod non temerē concedemus. Quin nō facili nobis persuadebitur, matrimonia illa clandestina, quæ apud Christianos pedum ethnicos, mutuo quodā, sed impuro cōsensu libidinis tātum explendæ, seu cuiusvis alterius dānabilis cause gratia, sine vllō Dei respectu, seu in Deum fide, idq; pessimo exemplo & præter ecclesiæ sententiā ac permissum contrahunt, sacramentum esse. Aliud ergo verbum, q̄ verbum meri cōsensu, requirendum erit, quo coniugium sacramentum efficiatur: Quod nos vt in cæteris, ita & in hoc sacramēto tale verbum esse putamus, cui fides in Deum accedit, nempe q̄ accedens ad elementum, faciat sacramentum, non quia pronunciatur, sed quia creditur. Vt planē dicamus quod sentimus, Non sufficit, vt matrimoniu quod contrahitur, sit sacramentum, virum tantum accipere mulierem, & vicissim mulierem accipere virum in coniugem: sed necesse est ad sacramenti rationē, vt alter alteri religiosē ac in domino iungatur, non tanquam auspicatori rem humanam, sed magis diuinam, quam non ipsi suis viribus, sed in ipsis sit operaturus ac effecturus Deus. Quod sit, si in verbū Dei (quo hoc sacramentum firmatur ac stabilitur) respiciamus, ac fide credamus ea bona in non indignē auspiciantibus matrimonij sacramētū esse cōtractū Deum, quæ ipse verbis suis pollicetur, aut certē in coniugibus requirit. Quod tam verū est, vt nec patres veteris legis matrimonio (quod apud eos etiā sacramētum, sed illius legis erat) nullam sacramenti sanctitatem tribuendam putarent, nisi quod esset piē ac religiosē sub Dei testimonio in fide ac timore domini contractum. Id quod omnibus facile patere potest, qui matrimonia quæ vetus testamentum celebrat

lebrat

lebrat, expenderint. De matrimonio quod Deus ipse inter Adam & Euam copulauit, plura dicere non est necesse. Cum ad tempora Noë ventum est, vides damnari nuptias, quas filij Dei cum filiis hominum sine vlllo Dei respectu contrahebāt. Nam sic habet scriptura: Videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchrę acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. Dixitque Deus, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Ad quam nuptiarum prophanationē Christus respexisse videtur, cum ait: Sicut enim erant in diebus Noë ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsq; in eum diem quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium & tulit omnes, ita erit & aduētus filij hominis. Porro hanc fuisse causam cur Iudæi ab alienigenis nuptiis ante legem abstinabant, post legem etiam abstinere iubebantur, facile potest æstimari. Abraham accepturus filio suo vxorem, vide quo spe statit. Nō enim quærebat substantiam multam, nō diuitias, non seruos, non multa agri iugera, non externa venustatis formam (quæ mutuum consensum, sed fide vacuum in cōtra-hendo matrimonio conciliare potuissent) sed in vnum illum authorem & cōciliatorem casti matrimonij Deum, & in causam institutionis respiciens, mandatum seruo dat, ne filio suo Isaac de filiabus Chanaam idololatrias ducat, sed profectus in Mesopotamiam, de cognatione ipsius Abraham Deum agnoscēte & timēte accipiat, atque eam accipiat, non quam humanus affectus elegerit, sed quam Deus filio suo preparauit. Mandat præterea, ne filiū suum Isaac reducat in Mesopotamiam, ac seruo hæsitati quidnam ageret, si mulier secum venire noller omnem dubitationis scrupum eximit, idque facit fretus certa fiducia euenturę repromissionis Dei. Ne reducas, inquit, filium meum illuc, neque hoc opus erit tibi: dominus enim Deus cœli & terrę, qui tulit me de domo patris mei, & de terra natiuitatis meę, qui loquutus est mihi & iurauit dicens: Semini tuo dabo terram hanc, ipse mittet angelum suum coram te, & accipies inde vxorem filio meo. perinde atque si dicat: Certus sum illum qui mihi hoc annuntiavit, qui semen meum multiplicandū promisit, qui tantā erga me declarauit benignitatem & curam, qui tātis beneficiis me profecutus est, prioribus etiam illud additurum, vt mittat angelum suum ante te, qui præcedat te, & viam tuam in omni-

Gene. 2.

Gene. 6.

Matt. 24

Gene. 7.

Abrahā.

Chrysin

Gene. ho-

mi. 48.

Gene. 24

Ibidem.

Concilia-

tor religio

si matri-

monij,

Deus.

Gene. 12.

bus prepararet, vxorémque filio meo asciscendam notam faciat, qua accepta, huc properè reuertaris. Vt verò seruus intelligeret quāto serio hæc mandarentur, & quā nō leuis res esset, quam agendam reciperet, patriarcha eum iuramento etiam alstrinxit, deque rerum omnium cōditore ac casti matrimonij preparatore, (in quo tota sit fiducia collocanda) diligentissimè instruxit ac docuit, summum insuper nuptiarum bonum quod in femore suo nouerat, signo declarauit. Nam cum seruum manum femori suo subdere iussit vt de vxore, quæ filio suo esset ducēda, iuraret, idque per Deum cœli: quid aliud significabat, nisi in ea carne quæ ex illo femore originē duceret, adeoque ex coniugio illo filij sui, Deum cœli esse venturum: Eadē pietate Isaac quoque præditus, filio suo Iacob præcepit, ne acciperet coniugē de genere Chanaan, sed magis de cognatione sua, adiecta benedictione fiducia erga Deum plenissima. Deus, inquit, omnipotens, benedicat tibi, & crescere te faciat atque multiplicet, vt sis in turbas populorum, & det tibi benedictiones Abrahamæ & semini tuo post te. Ad hæc, liber Tobie (vt cetera sanctorum veteris legis religiosorum matrimoniorū exempla recitare omittamus) disertè secernit matrimonia sanctorum à matrimoniis prophanis. Sic enim loquitur Tobias ille iunior: Filij quippe sanctorum sumus, & non possumus ita coniungi sicut gentes quæ ignorant Deum. Et rursus in verbum & finem sacramenti respiciēs, Deus appellans: Domine Deus, inquit, patrum nostrorū, tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuū in seculum seculorum. Et capite proximo testatur Angelus, coniugē omnā debere viro timentī Deum. Raguel quoque Saræ pater, non ignarus vnde matrimonij vis depēderet, plena erga Deū fiducia, dexteram filiæ suæ apprehēdens, dexterā Tobie tradidit, dicēs: Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob vobiscum sit. & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Sed quid hæc tam multis attinet commemorare? cū passim Biblia Deum casti matrimonij conciliatorem pronuntiēt: Apud Salomonem Prouerbiorum decimo nono sic legimus: Domus & diuitiæ dantur à parentibus à domino autem propriè vxor prudens. Et Ecclesiastici vicesimo sexto: Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium Deum dabitur viro pro factis bonis. Psaltes quoque viri timentis Deū

pramia

Non leuis
res vxorē
ducere.

Gene. 24

Aug. de

bon. nupt.

cap. 19.

Summum

nuptiarū

bonum.

Christus.

Gene. 28

Liber To

bie matri

monia san

ctorum à

prophanis

diserte se-

cernit.

Cap. 8.

Ibidem.

Ibid. ca. 7

Coniugē

bona debi

ta viro ti-

meti Deū.

Raguel.

Saræ.

Ibidem.

præmia recensens, inter cætera ait: Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Psal. 127.

Iam si hæc fuit apud patres veteris legis matrimonij ratio, ut non tantum requirerent verbum mutui cōsensus, sed & fiduciæ erga Deum significatiuum, quanto magis id obtinet in nouo testamento, in quo Christus (restaurator omnium quæ sunt in cælo & in terra) coniugium nō solum ad primam institutionē reuocauit, pristinaeq; dignitati restituit, sed & amplioris gratiæ augmento sacrauit, quū scilicet in cruce obdormiscēs, aqua & sanguine ex aperto latere profusus, sibi ecclesiam vxorē conderet, ac præordinatas illas ab æterno nuptias (quarū voluit nostras esse sacramētum) consummaret. Itaque diuus Apostolus Paulus, quod Christiani ducunt vel nubunt, non simpliciter nubere, sed in domino nubere appellat: nimirum indicans, Christianos, domino mediāte iungi oportere, accedente fide quæ in verba Christi (quibus hoc sacramētum firmavit ac roborauit) respiciat. Quam fidem tātū etiam facit Apostolus, ut dicat propter virum fidelem vxorem in fidelem, quam prius quā ad Christum cōuerteretur, duxisset, modō ei cohabitare consenserit, sanctificari. Hanc diuini verbi, matrimonium sanctiētis, vim, is rectē intellexit, qui locum illum Gene. 2. (Immisit ergo dominus soporem in Adam) pertrahens: Ecce, inquit, quia non vndecunque, sed de costa viri fecit virō author coniugij Deus adiutorium simile sibi: nūquid absque iniuria factoris sui vir costam suam abicere poterit? Si cæcus, si claudus, si vel paruo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, vel manu, si gibbus, si lippus, vel quamlibet eiusmodi maculam habens, non accedet ad ministerium domini secundum mandatum legis: quanto magis qui costam integram corpori violenter exemit vel abiecit, merito ab altari, imō & a communione totius ecclesiæ, debet arceri? Etenim mox ut pro adiutorio huiusmodi, quilibet vir quamlibet mulierem assumpserit, mediante fide & testimonio eius qui hanc mulierem ad hunc virum adduxit, nempe Euam ad Adam, costa eius est, os ex ossibus eius, & caro de carne eius est. Igitur si illam ultra reliquerit pro qualicunque causa, excepta causa fornicationis, iam apud Deum vir non erit, nec pro integro corpore reputabitur, quia videlicet vna est costa mutilatum. Costa (inquam) non qualicunque, sed bene ædificata, diminutum est corpus. Itidem & mulier si virum reliquerit, iam

AA

Coloss. 1.
Christus
matrimonium
sue
primæ
dignitati
restituit atq;
etiam
ampliori
gratia
ornauit
Ioan. 19.

Ephes. 5.
Bernard. in
sermo. de
domina
nostra.
1. Cor. 7.
Ibidem.
Rupertus
abbas in
Gene. li. 2.
cap. 24.
Leuit. 21.

Verbum
sacramenti
et
vis eius.

Gene. 2.
Matt. 19.
Marc. 10.

DE SACRAMENTO

Gene. 3.

Ambr in
c. 7. prim.
ad Corin.

1. Esdra. 9

Non est
proprie
matrimo-
nii quod
est extra
legē Dei.

Augu. de
bo. coniug.

Item de a-
dulterinis
ad Pollen-
tium.

Item libro
de verbis
domini.

Matt. 19.
1. Cor. 7.

Ibidem.

apud Deum in numero non erit, quia non corpus integrum vel tota caro, sed pars esse conuincitur ex lege conditionis, quia de viro sumpta est. Hæc ille.

Ambrosius quoque ad latentem huius sacramenti vim respiciens, in caput septimum prioris ad Corinthios sic habet: Non debetur reuerentia coniugij ei qui horret authorem coniugij. Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei deuotione est: ac propterea non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alij se iunxerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, ne accusetur, alij copulatus. Infidelis autem discedens, & in Deum & in matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei deuotione habere coniugium. Itaque non est ei fides seruanda coniugij, qui ideo recessit, ne audiret authorem Christianorum Deum esse coniugij. Nam si Esdras dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt propitius fieret Deus, nec iratus, si alias ex genere suo acciperent, (non enim ita præceptum iis est, vt dimissis istis, alias minime ducerent) quanto magis si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis sue viro.

Illud enim non debet imputari matrimonium, quod extra legem Dei est: sed cum post cognoscit, & dolet se deliquisse, se emendat, vt veniam mereatur. Si autem ambo crediderint, per cogitationem Dei confirmant matrimonium. Hactenus ille. Loquitur autem de matrimonio in infidelitate contracto, altero coniugum iam facto Christiano.

¶ Hinc itaque diuinam huius sacramenti rationem beatus Augustinus propius contemplatus, non solum Christianorum matrimonia à cæterarum gentium connubiis separat, sed etiam verba Christi & apostoli sic interpretatus est, vt matrimonij sacramentum, quod inter Christianos ad contrahendum idoneos, pie ac religiose contractum est, ex nulla causa postea accedente (quod ad fœderis conjugalis vinculum attinet) dissolui posse adseueret. Et vt Christus ex sola causa fornicationis dimitti vxorem permiserit, non tamen aliam ducendi potestatem fecerit, sed secū dum Pauli doctrinam oporteat virum illum aut reconciliari vxori, aut cœlibem, donec repudiata vixerint, permanere. Nam cum hoc apostolas exerte doccat de vxore, cum ait: His qui matrimonio iuncti sunt, precipio non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: cœ-

flet

stet autem Apostolum loqui de vxore discedente, nō ex quacunque, sed ex iusta causa, hoc est fornicatione, quod alioquin non permetteret illi Apostolus contra præceptum domini, virum dimittere, & sic innuptam manere, ne sine causa à viro recedens, faciat eum moerchari: consequens est, vt vicissim vir dimittens vxorem, etiam ex causa fornicationis, eodem iure teneatur. Nam quod ad diuortium attinet, Paulus virum & vxorem paribus conditionibus astringit. Subdit enim: Et vir non dimittat vxorem. Quod vero post hæc verba nō re-
petat Apostolus expressim de viro, quod iam iam dixit de muliere, non adiciens videlicet, virum discedentem aut cælebem manere aut reconciliari vxori oportere, id ex Augustini sententia, non alia ratione factū est, quàm quod similem formam in viro Apostolus intelligi voluerit nempe vt eodem modo, si vir vxorem dimiserit (quod ex causa fornicationis tantum permittitur) tum aut manendum ei sit sine vxore, aut vt reconciliari se patiatur vxori.

ET vt quidam vehementer vrgeant verbum reconciliari, quod id non propriè competat in offensum, sed magis in offendentem, quasi Paulus de muliere non quæ ex iusta, sed ex nō iusta causa à viro discessit, intelligi debeat, necdum tamen videmus, an hoc ipso quod probandum recipiunt, satis cōproben-
t: nam tali mulieri qualem illi fingunt, nō permetteret Paulus corporalem separationem. Præterea, quid absurdum, si dicamus offensum offendenti, modò tamen offendentem culpæ pœnituerit, aut etiam si offensus offendentis opera carere non voluerit, aut etiam non potuerit, reconciliari oportere? Cæterum, qui verba Christi apud Matthæum, videlicet: Quicūque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eā moerchari: & qui dimissam duxerit, adulterium committit, sic intelligunt, vt non solum liceat marito vxorem adulteram dimittere, sed post dimissam, aliam etiam ducere, hi de suo, quod Euangelium non habet, addunt, id quod ipsis non licet, quantumuis etiam in speciem æquis ac pulchris rationibus nitātur: siquidem non oportet ob priuatitas querelas, aut etiam incommoditates peruertere Euangelium Dei quod apud Marcum & Lucam, dimittenti vxorem ius alteri se iungendi indiscriminatim adimit. Nam Marci 10. legimus: Quicūque dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit,

Quorūdam rationes pro diuortio expendantur.

Verbum reconciliari.

Locus Matthæi 19. expenditur.

Vide Augusti. de adul. cōi. ad Pollentium lib. x.

Diversa sunt, vxorem posse dimittere, & post dimissam aliam ducere.

DE SACRAMENTO

virum suum, & alij nupserit, mœchatur. Itidem apud Lucam cap. 16. Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Cum ergo euāgelium dicat omnem mœchari, qui dimissā vxore aliā ducit, qui ergo nos sumus, vt dicamus. Virum dimittentem vxorem, etsi ex causā fornicationis, & ducentem aliam, non mœchari: id quod Euāgelium nō dicit. Quin imo locus ille apud Matthæum, si ad eum sensum, quem illi fingunt, intelligi deberet, mœchus non esset qui dimissam ex causā fornicationis duxisset, quod tamen proculdubio falsum est. neque enim quisquam ita est absurdus, vt mœchum neget esse, qui duxerit eam, quam maritus ob causam fornicationis abiecit, cum & eum esse mœchum Christus dicat, qui duxerit eam, quæ præter causam fornicationis abiecta est.

*Aug. de
adulte. con
iug. lib. 1.
cap. 9.*

*Marc. 10
Luc. 16.*

*Origenes
homi. 7. in
Matth.*

*Tertul. cō
tra Marti.*

lib. 4.

*Ambrosi
sentētia in
Epistol. 1.*

Cor. c. 7.

*Diuortio
fenestram
aperienti-
bus pietis-
simus op-
ponitur.*

*Aug. de
sermo. do.
in monte.*

*De bono
coniug.*

*De adulte-
rimis op-
ponitur.*

*Aug. de
sermo. do.
in monte.*

*De bono
coniug.*

*De adulte-
rimis op-
ponitur.*

*Aug. de
sermo. do.
in monte.*

*De bono
coniug.*

Scimus veteres in hac re aliquātis per variasse. Scimus Originem, Tertullianum, atque adeo Ambrosium Augustino opponi, maximè quod Ambrosius vir pari sanctimonia & doctrina præditus, aliud viro innocenti permittat, quod admittit mulieri, nempe, vt viro innocenti, qui ex causā fornicationis seu adulterij vxorem repudiasset, licitum sit alterā ducere, mulieri quæ ex simili causā virum dimississet, alij viro nubere nō liceret. Alterutri vero coniugum, qui diuortio causam præbuisset, siue viro, siue mulieri, alteri matrimonio iungi ex eiusdem Ambrosii sententia omnino interdictum sit. Hæc (inquam) atq; alia multa ad aperiendam fenestram diuortij, à quibusdam adferuntur, cum quibus in præsentiarū disserere nō est instituti nostri, q̃ cuiuslibet pio ad tuendam vtriusque vinculi coniugalis perpetuam indissolubilitatem, ea meritò suffecerint, quæ Augustinus libro de sermone domini in monte, item libro de bono cōiugali contra Iovinianum, libris quoque duobus quos de adulterinis coniugijs ad Polentium, in hanc rem acutissimo quidem iudicio nostra sententia congehsit. Et omnino is vir summa doctrina, nec minore pietate præditus, quiddam quod ipse testatur, in matrimonio vidit, quod maioris firmitatis sit, q̃ vt vlla ratione quod ad ipsum vinculū attinet, dissolui possit, nempe verbum & rem sacramenti. Videmus, inquit, vinculum, seu fœdus illud coniugale (quæ est res sacramenti) tantum valere, vt tametsi causa procreandi colligetur, non tamen ea causā cessante soluitur: alioquin quis vxorē sterilem dimittere possit, & ducere, seu

seu saltem superinducere eā, de qua filios haberet, quod Christianis nō licet. Quem ergo non faciat intentū, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis: quod nequaquam tantum valere putandū est, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddā sacramentum adhiberetur, quod licet deserentibus, atque adeo dissolvere cupientibus hominibus, nihilo secius tamen inconcussū illis remaneret ad pœnam. Quā de re interueniente diuortio, nō aboletur illa cōfœderario nuptialis, adeo vt etiam corporaliter separati coniuges maneant: cum illis vero adulterium committant, quibus fuerint etiam post repudium copulati: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cū vxore. Hactenus ille. Et alibi: Manet, inquit, inter viuētes quoddam coniugale vinculum, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit offerre, sicut apostata anima de cōiugio Christi recedens, etiam fide præsita sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit.

Cuius interpretationi & sententiæ, cū Ecclesiæ Catholicæ calculus accesserit, idq; non ex Augustini, sed ex Euangelicæ & Apostolicæ autoritate, per Augustinum recte (vt Ecclesia iudicauit) intellecta, frustra in disceptationē reuocatur quod decisum est semel. Nā sic in concilio Mileuitano cui Augustinus ipse interfuit, & quod Ecclesia recepit constitutū legitimus: Placuit vt secundum Euangelicam & Apostolicā disciplinam, neq; dimissus ab vxore, neq; dimissa à marito, alteri coniungantur, sed ita maneant aut sibi met reconcilientur, q̄ si cōtempserint, ad pœnitentiā redigantur. Tanto verò serio id ab eo Concilio cōstitutum est, vt etiam patres operapretium ducerent, petendā esse legem imperialem promulgari, qua idē fieri à Cæsare prohiberetur, ne quis quod Cōcilium ad regulam euāgelicam expēsū statuisset, temerē violaret. Et reuera iniuriā facit iudicio religiosissimæ synodi, qui semel iudicata ac rectē disposita reuolueret ac disputare cōtent. Quod si clarius testimoniū requiris, inspicere decreta Innocentij pontificis synchroni Augustini, qui ad Eugubinum cap. 6. sic habet: De his etiam requisit dilectio tua, qui interueniente repudio alij se matrimonio copularunt, quos in vtraq; parte adulteros esse manifestū est. Qui verò vel vxore viuēte (quāuis dissociatum videatur esse coniugiū) ad aliā copulā festinauerint, neq; possunt adulteri nō videri; intan-

Quid desinet tanta firmitas vinculi coniugalis.

Diuortii ex causa fornicationis nō dissoluit vinculum coniugij.

In sola ecclesia matrimonij indissolubilitas.

August. Aug. sententiam ecclesiæ calculus approbavit.

Cōcil. Mileuitanū.

Ibidem.

Vide quomodo cœptū sit inuocari brachium secularare.

Martian?

Imp. in cōcil. Chalcedonen.

Innoc. ad Eugubin.

Matt. 10.

Luca. 16.

Obiectio.

Deut. 24.

1. Cor. 7.

Dilutio.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Dilutio.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Nō est res

leuis mo-

menti ma-

trimonium

cōtrahere.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Augu. de

adulter. cō-

iug. ad Pol-

lentum.

Idem.

Responde

tur ad lo-

cum Deu-

ter. 24.

Chrysost.

Gregori⁹.

tum, ut etiam hæ personæ quibus tales coniuncti sunt, etiam ipse adulteriū commississe videatur secundum id quod legimus in Evangelio: Qui dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur. Similiter & qui dimissam duxerit, mœchatur: & ideo tales omnes à cōmunionē fidelium abstīnēdos. Hactenus ille.

Quod si dixeris, si hæc ita se habent, nepe, ut separato matrimonio, etiam ob causam fornicationis, neutri coniugum altero uiuo, alij matrimonio iungi liceat? Certe dura est causa hominis cum uxore, & nō expedit nubere. Nam aut recipienda & tenenda est adultera, quod scriptura abominari

videtur, cum ait: Qui tenet adulteram, stultus & insipiens est, aut perpetuo abstīnendū est, etiā continere non valenti quod

prohibet Apostolus, dicens: Si se non continent, nubant: melius est enim nubere quā uiui: Respondemus, nos libenter

concedere, quod Christus ipse, & Paulus etiam adfirmant, nō esse rem leuis momenti matrimonio iungi, & propterea bonum esse homini si omnino extra matrimonium uiuere & cō-

tinere possit. Sed quoniam non omnes capiunt uerbum hoc, qui continere non potest, ducat: ut in fide & timore

Domini talem ducat, ac taliter cum ducta uiuat, ne sit necesse adulteriū crimen in ea timere, vel expectare. Verum ut res se-

cus accadat, durum quidem esse fatemur vel adulterā recipere, vel perpetuo continere: sed tamen hanc conditionē leuius

rem facit ius optionis, quod Apostolus concessit, nimirum ut

vir vel contineat sese si possit, vel si cōtinere nō possit, se mulieri per pœnitentiā correcte recōciliari patiatur. Quid enim

(ut Augustinus ait) tibi durum uidetur, ut post adulteriū reconcilietur uxor? Certè si fides adsit, durum non erit. Cur enim

adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Et iterum: Nō erit turpis, nec difficilis etiā post

patrata & purgata adulteria recōciliatio cōiugij, ubi per clauēs regni cœlorum nō dubitatur fieri remissio peccatorum,

nō ut post uiri diuortiū adultera reuocetur, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur. Quod autem scriptura

stultum vocat eum, qui adulteram tenet, de ea intelligendum est, quæ cum deliquerit, ne cogitat quidem de respiciendo,

sed magis eligit in fornicatione sua permanere: quam si uir retinere non dubitauerit, patronus turpitudinis & lenocinij

reus uidebitur. At eam peccatricem quæ pœnitentiam egerit, recipere non tantū non turpe, sed planè pium est & Chri-

stiano

stiano homine dignum. Atq; hic debet parochorum cura sollicita esse, nempe, vt correctos coniuges reconcilient, nō vt separatis ius faciant aliis se copulandi, quod ecclesia ex Evangelica & Apostolica traditione vetuit. Tantam de verbo huius sacramenti & efficacia dictum suffecerit.

Elementum huius sacramenti, est illa exterior viri ac mulieris coniunctio, seu ille exterior gestus & actus, quo coniuges in nomine domini copulantur, ac inter copulandū conjugalem fidem perpetuō seruaturos, cui cum sexuum cōmixtio accesserit, tum demum perfectum huius sacramenti elementum efficitur, quo expressim eius finis, virtus, & efficacia designantur. Quod vt clarē intelligas, constat, in sacramento coniugij duo signari. Primum signatū, est artissima illa coniunctio Christi & Ecclesiæ. Secundum, quod priori signato coheret, est indissolubile illud & inuolabile fidei seu fœderis coniugalis vinculum, quod Deus per gratiam suam quam sacramento adhibet, in cōiugibus nectit, & per mutuū amorem & affectum, quem animis ipsorum immittit, cōtinēt ac conseruat. Quæ duo, externa illa cōiugij, carnali copula cōsummati facies, expressim representat. In primis enim vñionē illam Christi & ecclesiæ designat, qua Christus ecclesiæ non tantū spiritu & charitate, sed etiam natura per carnis susceptionem, veluti erput mēbris suis coheret. Secūdo, hoc elementum designat indissolubile illud conjugale fœdus, simul & gratiam, quam Deus fœderis huius author & conciliator sacramento adhibet: qua accepta, per fidem coniuges perpetua dilectione animorum & corporum coherere, hoc est & animos suos, & corpora à prohibita cōcupiscentia & illicita fornicatione cōtinere, ac sancta & immaculata cōseruare possint. Quod Paulus apertissimē in Ephes. capite quinto ostendit, vbi fideles coniuges grauissimē commonet, vt & in finem & rem sacramenti respicientes, gratiam mutuæ dilectionis (donum illud Dei) in seipsis rescuscitent ac colant. Locus sic habet: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Dominus: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in oībus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiā, & semetipsum tradidit pro ea, vt illā sanctificaret, mūdans eam laua-

AA iiij

*Elementū
sacramēti*

*Copula si-
gni perfe-
ctio.*

*Due res sa-
cramenti
matrimo-
nij.*

*Signi con-
gruitas.
Ephes. 5.*

*Visibilis
forma in-
uisibilis
gratiæ.*

*Locus E-
phes. 5. ex-
plicatur.*

DE SACRAMENTO

cro aquę in verbo vite, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, nō habentem maculam aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere uxores suas vt corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, & de carne eius, & de ossibus eius; propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suę, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Haftenus Paulus.

Apostolus docet matrimonium esse sacramentum.

Primo, quia signū vnionis Christi & ecclesię.

Secundo, quia signū mutue dilectionis est.

Potissima causa dilectionis inter virū & uxorem, quæ.

Paulus indicat matrimonium institutum esse, vt sit

Hic vides, vt beatus Apostolus matrimonium docet vnde. Que sacramentum esse. Docet enim à Deo consecratum esse matrimonium, vt esset Christi cum Ecclesia, & spiritu & carne coniuncti, sacramentum, atq; ideo virum cōparat Christo, uxore Ecclesię: virū caput esse dicit eius corporis, quod vnum facit cum femina. Christum caput facit eius corporis, quod vnum dicit cū ecclesia. Membra capitū (veluti à quo vitales spiritus mutuatur) & mulieres viris suis subiectas esse oportere, deinde neminem carnem suam vnquā odio habuisse, sed magis nutrire ac fouere pronunciat, atque id iustum esse diffinit, ob id potissimum, quod ad eundem modū Christus ecclesiam suam intus viuificet, sanctificet, ac mūder laua cro aquę in verbo vite, ac insuper foueat ac nutriet. Rursus præcipuam causam facit, cur vir uxorem suam diligit, nō aliam, ne matrimonium dissimile signum sit vnionis Christi & ecclesię, quam representat, neque gratiam (quam Deus, matrimonium eo quē diximus sine reccōilians ac necēs, diuinitus subministrat) contemptim negligat, & hanc potiore causam facit, quā communem masculī & femelle naturam, quæ & ipsa potuisset incitare ad diligendum. Vicissim ipsam mulierem, vt virū timeat ac reuereatur, eodem exēplo prouocat, nempe quod illa referat ecclesiam obediētem Christo. Quæ cū iterū atque iterū multis verbis inculcasset, ne quis hanc viri cum Christo, & vxoris cum ecclesia collationem, putaret similitudinem esse quampiam, duntaxat exhortādī causa desumptam, ostendit matrimonium illius vnionis (quę in Christo & ecclesia consummatur) significandę gratia institutum, & à protoplasto prophetarū omniū primo, indicatū esse. Nam cum dixisset, Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit,

ligit, subiūgit Paulus: Nemo enim carnem suam odio habuit, *signum* sed nutrit ac fouet eam, sicut & Christus ecclesiā, quia mem- *nici: Chri-* bra sumus (inquit) corporis eius, & de carne eius, & de ossib⁹ *sti & ec-* eius. Quæ verba utique dixit Apostolus, ut nos in memoriā *clesiæ.* duceret eorū verborum quæ verbis istis similia dixit Adam, *Ephē. 5.* cum in conspectum eius primum adducta est Eua: Hoc nunc *Gene. 3.* os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ut euidentius ostē- deret, ad Christi copulam cum ecclesiā, pertinere sacramētū *In sacra-* coniunctionis Adē & Euar, Adā verba subintulit, Propterea *mēto ma-* relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori *trimoni;* suæ, & erūt duo in carne vna: hoc sacramentum (inquit Apo- *magis in-* stolus) magnum est in Christo & ecclesiā. Quo quid eiden- *spicitur si* tius dicere potuit pro matrimonij sacramento? maximè cū *gni sancti* ibidē mutue dilectionis gratiam inter cōiuges magis ad cō- *tas, quā* iunctionem illam Dei, quā ad communem maris & fœmi- *naturæ si* næ naturam referat. Quæ diuus Augustinus considerans. *multitudo.* Quod in Christo (inquit) & ecclesiā est magnum, hoc in sin- gulis quibusque viris & vxoribus est minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile sacramentum.

Sed dicēs: Si externum illud coniugium tum demum ha- *Obiectio* beri debet perfectum signum coniunctionis Christi & ec- clefiæ, cū sexuum commixtio accesserit, nūquid ergo cō- iugia illa perfecta non sunt, quæ sexuum commixtionem nō experiuntur? quod de coniugio Mariæ & Ioseph sentire ne- *Dilutio.* fas esse videtur. Respondemus, Aliud esse cū queritur, an cō- *Matrimo-* iugium perfectum esse, deinde an coniugium sanctitatem sa- *nium po-* cramenti habere possit absq; sexuum cōmixtione, deniq; an *test esse le-* externum cōiugium perfectum & absolutum signū sit illius *gitimum,* vnionis Christi & ecclesiæ sine sexuum commixtione. Nam *etsi nō spe-* quod ad duo priora attinet, certum est cōiugium esse legiti- *retur pro-* mum, quod mutuo consensu (qui de presenti est) cōtrahitur, *les.* etsi nulla commixtio, multominus proles, sequatur aut spere *Itē matri-* tur, quemadmodū in hominibus decrepitis matrimonia con- *monitū po-* trahentibus, videmus. Deinde cōstat, eidem cōiugio, si in do- *test esse* mino contrahatur, etiam sacramenti sanctitatem non deesse, *sanctum,* etsi copula non sequatur, modò tamē carnalis copula diuinæ *sine prole* dispensationi relinquatur, nec naturalis cōmixtionis impo- *& copula* tentia (cuius sibi alter coniugum conscius est (alteri dum ma- *carnali.* trimonium contrahitur, nō celetur. Non enim ideo coniu- *Aug. ad* ges esse desinunt, quia pariter temperant à cōmixtione car- *Editam.*

DE SACRAMENTO

Aug. lib.
de viris &
concupi-
scentius.
Luc. 1.

Continen-
tia in con-
iugio lau-
dabilis.

Matrimo-
niū aliud
legitimum,
aliud ratū
aliud con-
summatū.
Am. li. de
patriar.
Augu. in
Soli loq.
Leo. 27. q.
2. c. cū sa-
cietas.

Nō est hic
dolandum
sterium.
Non pertinere,
inquam, ad cōiugium,
sic scilicet, vn
cōiugibus,
dique representet cōiunctionem,
cuius mysteriū est matrimo-
niū. Veruntamen de signi perfectione
nō est admodū cu-
le non do-
randum. nec ob id etiam cōiugibus
dolandum, quod sobo-
nantur.
les nō donatur, cum in nuptiis
plus valeat sanctitas sacramē-
ti, quā signi perfectio seu fecunditas
vētris. Sanctitas enī
bo. cōiug. sacramēti magis ex
representatione spiritalis vnionis
Christi & ecclesie, deinde ex
representatione spiritalis cōiunctionis

nali: imò tanto sanctius coniuges manent, quanto sanctiora placita concorditer seruare in animum induxerūt. Quamobrem matrimonium inter Mariam & Ioseph, & firmitate vinculi coniugalis & sanctitate coniugij perfectū fuit, imò tātō sanctius quanto à carnali opere alienius. Siquidem Augustino teste, Maria virgo nupsit, diuinæ dispensationi seu inspirationi se submittēs ac subiiciens, gerens quidem castitatis propositū mente quod tamē non expressit ore: ac cū postea spiritu Dei obumbrata, filium Dei cōcepisset, virginitatem intactam cum cōiuge perpetuam seruare statuit ac decreuit: quo voto adeo nihil detractū est eius coniugij sanctitati, vt nullum vnquam sanctius fuerit aut futurum sit. Apud Apostolū quoq; 1. Corinth. 7. continentia in coniugio modis omnibus collaudatur, quū eos qui habēt vxores, vellit esse tāquam non habentes: vt planē consequens sit continentiā in cōiugio sanctitati sacramenti nihil adimere. Sed si quæratur, sit ne externum coniugium perfectum signum cōiunctionis Christi & ecclesie, si carnalis copula nō accedat: ibi certe patribus visum est, vt signū vndiq; perfectū sit, commixtionem sexuum accedere oportere. Hæc enim coniugium, non quod ad veritatem seu sanctitatem eius sed tantū quod ad significationem attinet, confirmat, perficit ac cōsummat. Vndercentiores, Coniugium aliud legitimum, quod legitimo consensu intercedere cōit: aliud ratū, quod more Christiano cōtrahitur: aliud consummatum, quod culpa carnali firmatum est, appellāt. In quā etiam sententiā intelligendus est Ambrosius libro de Patriarchis, & Augustinus in Soliloquiis. Leo quoque pontifex, cuius verba Gratianus in hunc modum recenset: Cū societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter cōiunctionem sexuum non habeat in se Christi & ecclesie sacramentum, nō dubiū est illam mulierem nō pertinere ad matrimoniū, in qua docetur nō fuisse nuptiale mysterium. Non pertinere, inquam, ad cōiugium, sic scilicet, vt cōiugibus, dique representet cōiunctionem, cuius mysteriū est matrimonium. Veruntamen de signi perfectione nō est admodū curandum. nec ob id etiam cōiugibus dolendum, quod sobonantur. les nō donatur, cum in nuptiis plus valeat sanctitas sacramēti, quā signi perfectio seu fecunditas vētris. Sanctitas enī bo. cōiug. sacramēti magis ex representatione spiritalis vnionis Christi & ecclesie, deinde ex representatione spiritalis cōiunctionis

nis &

nis & dilectionis animorum qua coniuges copulatur, quam unionis corporalis, pendet. Quod diuus Ambrosius in cap. 5 ad Ephesios sentit, qui tamē cautē legēdus, est, ne ceteris patribus, nēve etiam ipsi Paulo qui Christū & spiritualiter & corporaliter ecclesiā iunctum esse asseuerant, repugnare videretur, ac tātis per de huius sacramenti elemento dixisse suffecerit. Vides verō (vt speramus) nunc, quanti momēti sit, docere matrimoniū in ecclesiā sacramentū esse, ac suo verbo & elemento vt ceteri cōstare: quo bis damnantur fanatici Anabaptistę, ac ceteri demētati heretici, qui Christianis coniugibus & polygamiā & diuortia etiam quod ad fœdus coniugale attinet, idque non tantū ex causa fornicationis contra Christi & ecclesię institutum, permittere non verentur, non videntes ambo hæc, ex diametro, vt dici solet, cum huius sacramēti ratione (vt interim Christi interdictum si leamus) pugnare. Nam vis verbi vtrunque tollit, Elementi verō ratio polygamiā omnino non admittit. Restat vt de sacramenti vsu paucis dicamus,

Deritibus huic sacramento in ecclesiā Dei ab ipsis Apostolorum tēporibus semper adhibitis, extat pulcherrimus canon Euaristi, qui post Petrum tertius, vel vt alij volūt quātus ecclesię Romanę post annos circiter cētenos à Christo passo præfuit, ad vniuersos Aphrice regionis Episcopos, in hæc verba: Similiter custoditū & traditū habemus, vt vxor legitimē vito iungatur. Aliter enim legitimū (vt à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis eorūque successoribus traditū inuenimus) non sit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parētibus propinquo-ribus sponsetur, & legibus detur, & suo tēpore sacerdotaliter (vt mos est) cū precib⁹ & oblationib⁹ à sacerdote benedicatur, & à paranympis (vt consuetudo docet) custodita & cōsociata à proximis, tempore congruo petita, legib⁹ detur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatē custodiant, vt bonę soboles generentur, & domino in actibus suis placeāt. Taliter enim & domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos, atque hæreditabiles generabūt. Quapropter filij charissimi, & merito illustres, hīde catholica suffragante, ita peracta, legitima scitote esse cōiugia. Aliter verō præsumpta, nō coniugia, sed

*Amb. in
epistol. E.
phes. ca. 5*

*Polyga-
miæ et di-
uortio ra-
tio sacra-
menti om-
nino repu-
gnat.*

*De ritib⁹
hui⁹ sacra-
menti.
Canō Eua-
risti, quin-
ti post Pe-
trum,*

*Vide quid
vir ille sē-
ctus de no-
stri tēpo-*

DE SACRAMENTO

ris clande aut adulteria, aut cōturbernia, aut stupra, vel fornicationes
simis ma- potius quàm legitima cōiugia esse nō dubitare, nisi vel vo-
trimoniis lūtas propria suffragata fuerit, & vota succurrerit legitima.
sentiāt. Nā fructus diuinus est, praecepta diuina custodire: ea quo-
que deserere, praesumptionem fieri nulli dubiū est: Cur er-
go indignum est vnitatem ecclesie custodiri? idemq; omnes
pariter & sentiamus & pronūciemus. Si enim aliter presum-
pta fuerint, perdunt profectō ipsi transgressores seipso, qui
semetipsos decipiunt. Hæc cūcta recitanda per omnes eccle-
sias Aphricanas scripta dirigite, & istis cōnectite quas adiu-
ximus literas praefectorum, vt de his quæ iniquè laudantur (si
quid tale probare poterit) iudiciū fiat, & inhibita coercēan-
tur, & praeerita mala, & illicita cōiugia, si doceantur admis-
sa, digna seueritate corripiantur. De cætero verò caueatur
talia per omnes ecclesias, ne ecclesiarum sanctitas per nostram
fatigata negligentiam, perdat priuilegia, quæ est per viros
venerabiles consecuta. Haftenus Euaristus.

Pium ve-
tum.

H Vnc Canonē planè sanctissimus, cuperemus in eccle-
sia Consilio generali renouari, ob clādestina illa ma-
trimonia tollenda, quæ nunc passim non palām, sed furtim
inter pueros & puellas, citra parentū consensum, per leuo-
nes & lenas copulantur, vel inter stultos & temulentos sola
causa libidinis, non Dei respectu, sed diaboli instinctu, con-
iunguntur: idq; sæpenumero præter destinatum cōsensum,
vim: rum Quis enim consensū rectè vocarit (praesertim in re tāta quæ
malorum rescindi nunquam possit) cuius non conciliū, sed vel pueri-
causa. tia, vel temulētia, vel insidie, vel libido causa sint? Quis verò
Clandesti nescit, quot stupris, quot periuriis, & id genus aliis crimini-
nū matri bus, ac innumeris malis clādestina ista matrimonia an sam
monii ir- præbeant, vt nō immerito sanctus ille pontifex Euaristus ea
religiose non coniugia, sed aut adulteria, aut cōturbernia, aut stupra,
cōtractū, vel fornicationes, nō sit veritus appellare, nisi tamen postea
nō est pro voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legi-
prie sacra tima? Certe vt sint matrimonia, sacramenti tamen vel nomē,
mentum. vel sanctitatē sibi vindicare non possunt, nisi pio accedente
Cur eccle consensu, in ecclesia Dei firmentur. Nā quis id matrimoniū
sia habet sacramentum rectè dixerit, cuius non sit author vel coniun-
nis per mi ctōr Deus? Scimus ecclesiā hæc matrimonia (modò testibus
ferit atque probari possent) multo ex tempore sustinuisse, nec facile re-
adeo non scidisse, ne vitiatis puellis suā simplicitas fraudi, neve adole-
scētibus

sentibus impune foret, quod puellis stuprum intulissent, in hoc veteris legis æquam censuram intuita ac imitans. Nam Deuteronomij vicesimo secundo scriptum legimus: Si quis puellam nulli desponsatam virginem vitariar, dabit eius puellæ patri centum quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, quia humiliavit eam. Non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. Verum cum experientia doceat, hæc ecclesiæ indulgentiam, quæ stultæ puellæ nimirum confise, libidinolos adolescentēs (postea fortiter negaturos, quicquid præter illatam libidinem inter ipsos actum sit) passim admittit. innumeris malis abutentium vitio ansam præbere, quis non videt longe satius esse, ut clandestina illa matrimonia, quæ omnino sacramenti rationem non habent, ab ecclesia tollantur, seu decernatur saltem, ipsa matrimonij firmitatem apud ecclesiam non prius habitura, nisi noui consensus robur accesserit: tum enim puellæ & cautius agere discerēt, & tot stupris, adulteriis, periuriis, aliisque plurimis incommodis, iisque longe maximis, quæ ex iniuriis & male contractis nuptiis oriuntur, via præcluderetur, suusque honos matrimonio, rei tam sanctæ, seruetur. Denique iis qui de diuortio non tantum ex causâ fornicationis, sed etiam quod ad vinculū attinet cōcedendo, hoc tēpore largius quàm cōuenit disputant, ansa de ecclesiæ rigore querendi ac causandi adimeretur, quod videret ubi locus tantum esset matrimonij legitimè contractis, bona spes foret, ut ea quæ bono essent inchoata, præcipio bono quoque terminarentur exitu. Iam etsi interdum res aliter caderet, non fuerit tamen propter vnum aut alterum infausum connubium, Apostolica illa doctrina (quæ post direptum matrimonium cōiuges separatos inuictos manere, aut sibi inuicem reconciliari requirit) temerè laxanda. Sed ad ecclesiæ ritum huic sacramento adhiberi solitum reuertamur, de quo & Tertullianus lib. 2. ad uxorem sic habet: Vnde sufficiam ad enerrandam felicitatem eius coniugij, quod ecclesia conciliat, confirmat oblatio, & obsignatum angeli renunciāt, Pater ratum habet? Nec leue est horum rituum mysterium. Nam coniunctio quam sacerdos facit, significat matrimoniū necesse Deo (cujus legatione sacerdos fungitur) copulari, quomobrem etiam sacerdos Christi verbis inter copulandum vititur, nempe iis: Quos Deus coniunxit homo non separet. Benedictio vero significat, vitam cōiugatam, à Deo benedi-

derit clādestina cōiugia.

Lex in stū præter puellam.

Clādestina matrimonia abrogari conueniunt per ecclesiam.

Inuita nuptiæ raro latos sortuntur exitus.

Cum locum de sponsa & matrimonio.

Leo in præcipio 1. quæst. 1.

Propter vnum vel alterum infausum matrimoniū exitum non est laxanda regula apostolica.

1. Cor. 7. Tertul. li. 2. ad uxorem.

Mysteriū

rituum cō
iunctio sa
cerdotalis
2. Cor. 5.
Matt. 19
Benedi-
ctio sacer
dotalis.
Oblatio.
Tob. 6.
Cōci. A-
phrica. 4.
cap. 13.
Tobie. 8.
Ambr. in
Luc. lib. 2.
cap. 2.
Nuptiarū
celebritas
est, quasi
elementum
sacramēti
coniugij.
Alii ritus.
Liter. e di
missoria.
Trina de
clamatio.
Nuptias
cōuocatis
amicis ce-
lebrari so-
litas.
Luc. 14.
Apoc. 19.
Geno. 24
Saltandi le-
uitas per
parochos
verbo Dei
extirpāda
tam esse. Denique oblatio signat, huiusmodi vitam hostiam
boni odoris esse coram domino. Testatur quoque Tertullianus, in primitiua ecclesia nuptias cum laudis sacrificio & sa-
cramenti venerabilis cōmunicatione celebrari solitas, quod
vita, sanctorum communione nō sit indigna, quod Rapi-
quoq; angelus ad Tobiam cōtestatur, quem morem per di-
cesim nostrā vbiq; renouari nobis curā erit. Testatur quoque
Carthaginense Concilium, in ecclesia olim cōstitutum fuisse,
se, vt sponsus & sponsa cum benedicendi sunt à sacerdote,
parētib; suis, vel à paranympis offerātur: vtque quum be-
nedictionem acceperint, pro reuerentia ipsius benedictionis
sefe eadem nocte contineant, ac in virginitate permaneant.
Quod ne ridiculū putes, exemplum Tobiae tibi intuendū ac
omnino rememorandū est. Quod si quis hos quos retulimus
ritus, à veteribus pro huius sacramenti elemento reputatos
fuisse dixerit, huic non valde repugnauerimus. Certē diuus
Ambrosius in Euangelij Lucæ, lib. 2. c. 2. Coniugij testifica-
tionem, nuptiarum celebritatem dicit declarare. Alios quoque
ritus adhibet ecclesia. Nā nullum peregrinum aut igno-
tum & alterius parochiae hominem ad sacramentum coniugij
admittit sine literis, quas dimissorias vocamus. Præterea tri-
na declamatio sponsi & sponsae publicē præmittitur, vt eccle-
sia si quod ad impedimentum coniugij nouerit, sacerdoti in-
dicet. Quos ritus exactē seruari velimus, q̃ sic multis fraudi-
bus & iniuriis occurratur, multisq; puellis cōsulatur, quasa-
lioqui sæpē videmus profugis, imò adulteris maritis nuptias,
ac desertas, infelices hymenaeos detestari. Ad hæc, nedum apud
Christianos, sed & Hebræos nuptias celebratas legimus,
conuocatis amicis nō sine conuiuio ac communi lætitia, qui
ritus ad matrimonij sacramentum (quod Christi & Ecclesie
nuptias repræsentat) non parum facit. Ad has enim vocate
sunt omnes gentes, ad has venit cum inenarrabili lætitia.
Quamobrem vt signum rei signatæ respondeat, sancta quoque,
non ineptam nuptiarum lætitiā esse conuenit. Nam &
Ambrosius author est, Iuuentutem olim in nuptiis salso-
ribus sermonibus vtī solitam: & patrum coniugia declarant
quanta cum reuerentia ac honestate nuptiæ olim celebraren-
tur. Hodie saltandi leuitas, ebrietas, & pleraque ineptissimæ
gesticulationes, in locum sanctæ congratulationis successerunt.
Quē abusum parochi piis admonitionibus, quo ad fieri
potest,

potest,

potest, extirpare nitentur. Copiosam monendi materiam veteres, & præsertim Chrysostomus, suppeditabunt. Et in primis exempla patrum, præsertim verò Christi, qui nò dubium propterea nuptiis in Chana Galilæe interesse, easdemque suo illo miraculo omnium primo commendare ac veluti cōsecrare voluit, aqua in vinum cōuerfa, vt se matrimoniij præsidem & stabilitorem demonstraret, seque piis fidelium nuptiis spiritaliter interesse testaretur. Atqui præsentem Iesum religiosissimè quæque agi, & ab omni specie mala nò tantum re turpi, abstinere par est.

Virtus, efficacia seu effectus huius sacramēti, satis superq; ex prædictis colligitur. Beatus Augustinus matrimonium tria bona complecti docet: Sacramentum, fidem & prolem. In sacramento hoc dicit attendi, vt coniugium non separetur, neve dimissus ac dimissa, etiam prolis causa alij coniungatur. Ergo sacramenti vis propriè in fœderis coniugalis indissolubilitate sita est, quæ & præcipalis finis matrimoniij rectè dicitur, hanc in sacramento Deus operatur, nec it, roborat, ac confirmat, eamque gratiam suppeditat, qua coniuges non abusi, hoc fœdus inuiolabile inuicè seruent, seseque mutuo amore cōplectantur, ac sic diligant, sicut Christus dilexit ecclesiam: qua item gratia suffulti, quicquid est iuris diuini & humani, sibi libèter & ex animo cōmunicent, omnes denique casus cum tristes tum iucundos, vsque in extremâ mortē equalitate inter se partiantur. Gignit quoq; hoc bonum sacramēti fiduciam bonæ cōscientiæ, qua coniuges certi efficiuntur, vitâ illam conjugalem honestè auspiciatâ, sanctè quoq; & religiosè obseruatâ, Dei gratia non vacare, Deo curâ atq; adeo meritoria esse. In quam sententiâ Apostolus ad Timotheum ait: Mulier salua fiet per liberorum generationem, si permanserit in fide. Item Hebræorū vltimo: Honorabile cōnubium in omnibus, & thorus immaculatus. Et diuus Ambrosius lib. 2. de Patriarcha Abrahamo, cap. 9. ait, accedere aliud insigne castimonie, si credas, à domino Deo tuo hoc quod sortitus es coniugium, tibi datum. Hoc ergo sacramenti bonum qui rectè secū reputauerit, & cōscientiâ suam erga seipsum quam maximè edificabit. & casti amoris ignem erga coniugē concitabit. Secundum bonum matrimoniij, Augustinus fidem appellat. Non fidem, hoc est fiduciam erga Deum, sed fidē conjugalem, in qua hoc attenditur, ne cum altera vel altero con-

Chryso. in
Gene.

Ioan. 2.

Virtus hu
ius sacra
menti.

Augu. su
per Gene.
lib. 4.

Matrimo
nium com
plectitur
tria bona.

Principa
lis finis
vis Chri
stiani ma
trimonii.

Fiducia bo
næ cōscie
tiæ in con
iugio.

1. Tim. 2.

Am. li. 2
de patriar
cha Abra
ham. ca. 9

Bonū ma
trimonii.

Fides con
iugalis.

DE SACRAMENTO

Mæchia cūbatur, cuius boni faciendi vim, nisi Deus cōiugibus in hoc
cordis. sacramēto impartiret, quotusquisque cōiunx, inter tota car-
Matth. 5. nis, mundi & satanæ insidias positus, eam fidem saltem corde
Bonum synceram ac incontaminatam retineret? nam Christus mæ-
matrimo- chiam cordis, mæchiæ quæ carne committitur, æquat. Tertiū
nii proles. bonum est Proles, cum potissimum gratia matrimoniū con-
Tobie. 8. trahi debet, hoc scilicet animo ut liberi amanter suscipiatur,
1. Tim. 2. ac religiosè educantur: quod cum fit, matrimonium non so-
1. Cor. 7. lum omni culpa vacat, sed & suum meritum habet. Cæterum
Carnalis quòd tantum vitandæ fornicationis gratia contrahitur, ma-
cōm. xtio gis secundum indulgentiam conceditur.
trifariā in **H**æc tria bona in cōiugio faciunt, ut coitus qui in carne
coniugio peccati fieri non potest sine pudēda concupiscētia car-
adhibetur nis, omni culpa vacare possit: quam insignē esse huius sacra-
Decus cō- menti gratiam quis nō videt? Quod ut magis perspicui fiat,
ingale. Coitus in cōiugio trifariam adhibetur. Primum causa prolis,
Aug. de qui culpam non habet, & solus ipse proprie nuptialis est. De-
bono con- cus enim coniugale est castitas procreandi, & reddendi carna-
ingali. lis debiti fides, & hoc est opus illud nuptiarū, quod ab omni
2. Co. 4. 7 peccato defendit Apostolus, dicens: Non peccat virgo si u-
Coitus ha- bat. Secundò concubitus fit, cum vir cognoscit vxorem ultra
bēs culpā necessitatem procreandi liberos, non propaginis voluntate,
veniale in sed libidinis voluptate, quo concupiscētiæ seruitur, non hoc
exigente. agitur, ut fœtus quem postulant nuptiæ impleatur. Hunc co-
1. Cor. 7. itum qui ultra necessitatem progreditur, non rationi, sed li-
Augu. in bidini obsequēs, exactum coniux inculpabiliter reddit quod
Psal. 14. 6. ad eum ex præcepto pertineat prospicere, ne fornicetur con-
Alter cō- iunx, sed nō omnino inculpabiliter exigit. Quamobrem Au-
ingū sine gustinus in Psal. 14. 6. Dicat inquit, vir: continere iam volo,
alterius vo- vxor autem, nolo: non potest scilicet continere: quod enim
litate con- tu vis, illa nō vult: nunquid per continentiam tuam illa de-
tinere non bet fieri fornicaria? Si alteri nupserit te viuo, erit adultera,
potest. non vult Deus tale lucrum tali damno compensari. reddē
Redditio debitum, etsi non exiges: pro sanctitate tibi perfecta compu-
debiti, tabit, si non quod tibi debetur, exiges, sed reddis quod debes
Concubi- vxori. Iam etsi exiges ultra necessitatem culpa omnino non
tus præter vacet quod agis. Hanc tamen culpam bonum cōiugij venia-
necessitatē lem facit. Non enim quia incontinentia malum est, ideo cō-
non impu- iugium, ubi est cōcubitus præter intencionem generationis,
 non est bonum: & quia bonum est coniugium in genere suo,
 etiam

etiam eum concubitus quem fieri nō cogunt, ignosci impetrat nuptiæ, si tamen non tam nimius sit, ut impediatur tempus quæ orationi debetur, nec immutetur in eum usus qui est contra naturam. Quamobrem si ambo coniuges tali concupiscentiæ subiugantur, rem faciunt quæ propriè nuptiarum non est, cuius nō sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. quod etsi voluptas non careat culpa, propter nuptias tamē accipiat veniam. In quam sententiam dixit Apostolus: Hoc autem dico secundum indulgentiam, nō secundum imperium: quid est enim quod secundum veniam concedit Apostolus: nisi quod coniuges debitum carnis exposcunt, non propaginis volutate, sed libidinis voluptate. Idem Augustinus alibi dixit: Hoc quod coniugati victi concupiscentiæ utuntur inuicem ultra necessitate liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Atque hoc ipsum est quod supra ex Apostolo retulimus, quod propter fornicationem unusquisque propriam suam uxorem habere debeat ad remedium lubricitatis carnis: nam coniugium quod sanis est ad officium id ægrotis est ad remedium. Tertius coitus est frenis, quo ardentiores coniugum amatores, suis vxoribus abutuntur, quemadmodum Fabiola abutebatur marito, quod Hieronymus referat eam ea coactam pati à marito, quæ nulla ancilla pateretur à domino, quem coitum ad eō non excusant nuptiæ, ut etiam aggrauent, quod quanto sanctior res connubium est, tanto religiosius coli debeat. Non continendum est, quod in Xisti Pythagorici sententiis legitur: Omnis ardentior amator propriæ vxoris, adulter est. & quod Hieronymus ait: Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. nihil est fœdus quàm amare uxorem tanquam adulterā. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitetur saltem pecudes, & postquam venter vxoris intumuerit, nō perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos. Idem alibi: Liberos, inquit, in coniugio concessa est propagatio: & opus: Voluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, damnandæ. Et Raphael ad Tobiam dixit: Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest demonium: Hi nanque qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mēte excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet pro-

BB

rat matrimonio sacramentū.
1. Cor. 7.

Ibidem.

De bono coniugali.

1. Cor. 7.
Augustinus per Genesim.
Et lib. de nup. & concupisc.
Hieronymus in epitaphio Fabiolæ.
Effrenis coitus in coniugio damnabilis.
Xistus Pythagorici.
Hieronymus contra Iovinianum. ca. 22.
q. 4.

Tobia. 6.

Abusus testatem dæmonium super eos. Modis ergo omnibus curan-
matrimo- dum est, ne per matrimonij abusum, matrimonij bona perda-
nij summo- mus: quæ etsi non pariter omnia ad matrimonij substantiam
pere cau- sen etiam sanctitatem requirantur, quod & sine spe prolis in-
das. ter verulos rectè contrahatur matrimonum, sacrameti tamen

Inter ve- ratio & fides quæ potissimum in matrimonio spectantur, o-
culos re- minino sunt obseruanda. Beatus Augustinus omne nuptiarum
et contra- bonum impletum etiã esse in parëtibus Christi dicit, nempe
hitur ma- fidem, prolem; & sacrametum. Prolem agnoscimus ipsum do-
trimum minum, fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia
ob germa- nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit,
nam et a- quia in carne peccati (vt supra diximus) sine pudenda concu-
micabilem piscencia carnis, quæ ex peccato accidit, fieri non poterat, si-
societate. ne qua cõcipi voluit qui sine peccato futurus erat. Nec ob id

Augu. de minus dñs, eius matrimonij bonum dicitur. Nam vt idẽ Au-
bo. coniu. gustinus ait, Si primi parentes non peccassent, forsan habitu-
Omne nu- ri erant filios ex munere omnipotentissimi creatoris, quod
priariũ bo- potuerit etiam ipsos liberos sine parëtibus condere, qui po-
nũ imple- tuit carnem Christi in vtero virginis formare, quum tamẽ hi
tum in pa- liberi ad eum modum, nimirum ex munere creatoris capien-
rentibus di ac habendi, bonum nuptiarum censendi fuissent.

Christi. **T**Am, quo effectu matrimonium contrahendum sit, dicemus,
Augu. de quãquam id ex superioribus liqueat satis. Matrimonij ita-
bo. coniu. que sacramentum auspicandum est in timore Dei, amore ca-
cap. 2. sti coniugij, & dilectione procreandæ sobolis ad augmētum

De affectu religionis, scortationis quoque & immunditiei vitandæ gra-
contrahen- tia. Breuiter, eo affectu amplectendum est, quo Sara filia Ra-
tium. guelis matrimonium suscepit, quæ sic orãs, ait: Tu scis domi-
Sara filia ne, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruavi ani-
Raguelis mam meam ob omni concubitu. Nunquam cum ludentibus

exemplar miscui me, ne quæ cum his qui in leuitate ambulant, participẽ
coniugalis me præbui: virum autem cum timore tuo, non cum libidine
castitatis mea consensu suscipere, &c. In primis autẽ animo concipien-
Tobie. 8. dam est, quantum sacramentum coniugium sit, nempe quod
Quæ reme- Deo authore copuletur, vt proinde matrimonio iungendus,
moranda. non aliter affectus esse debeat, quàm si presentem Deum vi-
Ephe. 5. deat sibi vxorem copulantem. Deinde quanta sit signi mai-
*est.*estas, quod similitudinem Christi & Ecclesiæ refert. Hæc qui
*est.*secum rectè reputauerit, & coniugij bonũ propius a stimula-
*est.*rit, is cum multa Dei gratia coniugiũ inibit, qua subinde cõ-
*est.*fuscitata

suscitata seipsum saluum faciet, & ecclesiæ Dei decori erit. *1. Tim. 2.*
 Qui alio affectu nimirum prophano, vxores ducunt, hi iniuria
 afficiunt sacramentum: quod tum demum recte coit, cum præ-
 cipue causæ contrahendi sunt, nempe honestissima ac sancta
 societas, amor religiosa posteritatis, & odium fornicationis:
 quæ quum vt principales fines in coniugio intenduntur, non
 moramur, si tum insuper quædam aliæ leuiiores (quas causas
 impulsuas dicimus) acceſſerint. Neq; enim statim peccat, quæ
 & sponsæ decor mouet, & honesta dos allicit, si tamē hæc si-
 bi primas partes non præcipiant. Nam & de Iacob patriarcha
 legimus, quod Rachel, quæ erat decora facie & venusto aspe-
 ctu impensius dilexerit, Deuteronomij quoque 21. legimus
 in hunc modum: Si videris in medio captiuorum mulierem
 pulchram, & adamaueris eam, voluerisq; vxorem habere, in-
 troduces eam in domum tuam, &c. Interim admonendi sunt
 viri, ne vxores cõtemptui, tanquam seruas, sed magis tanquã
 omnis vitæ confortes, habeant, Nam coniugium non redigit
 mulierem viro in seruitutem sed adiicit in adiutorium, sic ta-
 men, vt viro se reuerenter subditam cognoscat: Eva siquidem
 non de Adæ capite, neque de pedibus est facta, & neque do-
 mina, neque serua illi est condita, sed & socia & consors. Re-
 ctè ergo de medio, nimirum de latere, est creata.

Dē ministro huius sacramenti, postremo videndū est. Vt
 forsā quidā non improbāda ratione dicant, matrimo-
 nium certum ministrum non exigere, q̃ coniuges in sese ca-
 sto amore ac religiosè consentientes, Deus ipse coniungat,
 tamen videmus & in veteri lege quosdam fuisse, qui Dei vi-
 ce coniuges coniungerent: quanto ergo magis putādum est,
 in noua lege sacerdotes, qui legatione pro Deo funguntur,
 legitimos huius sacramenti ministros esse? In lege siquidem
 veteri pater, aut defuncto patre, proximus puellæ agnatus,
 seu tutor, Dei loco coniuges iungebat. Sic Tobix 7. legis: Et
 apprehendens Raguel dexteram filiæ suæ, dexteræ Tobix
 tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob
 vobiscum sit, & ipse cõiungat vos, impleatq; benedictionem
 suam in vobis. Ad eundem modum ab Apostolorum tempo-
 ribus, matrimonij sacramentum in facie ecclesiæ celebratum
 est, ministris sacerdotibus Christi, Raguelis atque alia scri-
 pturæ verba, & pias admodum benedictiones super cõiuges
 pronuntiantibus. Debent autem presbyteri, dum copulant

*Viri non
cõtemptant
vxores.*

*Gene. 2.
Ephe. 5.*

*Cur Eva
sit creata
de latere.*

*De mini-
stro huius
sacramenti.*

*Sacerdos
rectè copu-
lat coniu-
ges in ec-
clesiæ con-
spectu.*

*Euanstus.
Quorū ad-
moneri de-
beant quī
copulātur
coniuges,*

DE SACRAMENTO

*Gene. 2.
Matt. 19.
Marc. 10.
Luc. 16.
1. Cor. 7.
Ephes. 5.
Gene. 3.*

cōiuges, eos de matrimonij institutione ex Genesi, de sacramenti sanctitate & efficacia ex Euāgelio, deque sacramenti mysterio & officio coniugali ex Paulo Eph. 5. deniq; de matrimonij molestiis, tanq̃ originalis peccati reliquiis, æquo animo tollerādis, ex Genesi cōmonestare, vt sciant quid apprehenderint, & qua ratione in ea vocatione viuere debeāt.

*Cuius ad-
moneri de-
beant, qui
affectant
matrimo-
nio iungi.*

Sad ius positium pertinent veluti de gradibus, de impedimētis, de rescissionibus. Sed hæc omnia in præsentia ex curre nō est instituti nostri. Suffecerit parochus, quem instituent dum hoc libro recepimus, docere populū de matrimonij institutione, sacramēti ratione ac sanctitate, denique de recto Christiani cōiugij vsu. In primis autē admoneri omnes conuenerit, vt quicunq; matrimonio iungi velit, talem consortē deligat, cui nec iura diuina vel humana prohibeant copulari, & cum quo speret se sanctā & indiuiduā vitæ consuetudinem perpetuo habiturū: vtq̃ue omnis error personæ & conditionis atq; etiam qualitatis in cōtrahendo, quoad fieri potest, caueatur. Quod si nihilo secius scrupus aliquis incidat, de gradibus seu aliis quæ vel contrahendum vel contractum matrimonium impedire possint, habet parochus Episcopum suū. Ad huius iudiciū hāc referat quæstionem, nec de re sibi parum cognita iudicādi prouinciā sumat, quam non sine magna ratione verus ecclesiæ Romanæ mos in causis matrimonialibus solis episcopis reseruauit: quanq̃ interim optaremus, vt Cōcilium generale, quæ in matrimonio iuris diuini sunt, ab his quæ sunt iuris hūani ac posituiui, diserte secerneret, quod leui opera fieri poterit. Scimus enim in hoc sacramēto magis, q̃ in vllō alio ius humanū iuri diuino sic permixtum esse, vt alterū ab altero, nisi ab oculatissimis haud facillè discerni possit, quod multā peperit in hac re difficultatem.

*Sol. Epi-
scopio iuri
de matri-
monio iudi-
cabant.
Priū votū.*

DE VNCTIONIS INFIRMORUM SACRAMENTO, quæ extrema appellatur.

*De ratione
nominis.
Iaco. 5.*

DE nomine sacramenti anxie disputare non est necesse. Cōstat siquidem veteres hoc sacramentum appellasse sacramentū vnctionis infirmorum, idque propriè, siue ad verba Iacobi Apostoli, quibus hoc sacramentū promulgatur, siue ad vltimū eius respicias. Postea dici cœpit sacramentū ex-
tremæ